

Peri Istorias

Vol 10 (2021)

Περί Ιστορίας

ΙΟΝΙΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περί Ιστορίας

10

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Ο «Κανονισμός προς διαχείρισιν των μοναστηριακών κτημάτων» Λευκάδος (1850) και μια ατελέσφορη απόπειρα μεταρρύθμισής του: Δυο κόσμοι παράλληλοι σε αναμέτρηση

Ιωαννίκιος Ζαμπέλης

To cite this article:

Ζαμπέλης Ι. . (2022). Ο «Κανονισμός προς διαχείρισιν των μοναστηριακών κτημάτων» Λευκάδος (1850) και μια ατελέσφορη απόπειρα μεταρρύθμισής του: Δυο κόσμοι παράλληλοι σε αναμέτρηση. *Peri Istorias*, 10, 81–120. Retrieved from <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ieim/article/view/30118>

Αρχιμ. Ιωαννίκιος Ζαμπέλης

Ο «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΝ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ» ΛΕΥΚΑΔΟΣ (1850) ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΤΕΛΕΣΦΟΡΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ: ΔΥΟ ΚΟΣΜΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΣΕ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ

1. Η εκκοσμικευμένη Πολιτεία μπροστά στη «μοναστηριακή περιουσία»

Από την αρχή της συστάσεως του ελληνικού κράτους μέχρι και σήμερα, η λεγόμενη «εκκλησιαστική περιουσία» –και μάλιστα η μοναστηριακή– έχει βρεθεί πολλές φορές στο επίκεντρο των συζητήσεων για τις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας στην Ελλάδα.

Η πρόταση πέντε αρχιερέων της Πελοποννήσου προς την Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας (Ιανουάριος 1827) να χρησιμοποιεί η Πολιτεία τα «μοναστηριακά πράγματα», άλλως «ιέρα» και συνεπώς «ἄθικτα», κατ' εξαίρεσιν «εἰς μόνα τὰ Σχολεία τοῦ φωτισμοῦ τῆς νεολαίας»¹, έστρωσε τον δρόμο για τις μεταγενέστερες αυθαίρετες επεμβάσεις της Πολιτείας στην εκκλησιαστική περιουσία² με τη διάλυση 412 Μονών, με το ΒΔ της 25ης Σεπτεμβρίου 1833, και την έξωση των μοναχών τους από αυτές³, ώστε η

---

1. Ε. Κωνσταντινίδης, *Η εν Ελλάδι Εκκλησία κατά την επαναστατικήν και την μέχρι της αφίξεως του Όθωνος μεταβατικήν εποχήν (1821-1833)*, εν Αθήναις 1970, σ. 49.

2. Για τις κρατικές επεμβάσεις στην εκκλησιαστική περιουσία, βλ. Ι. Μ. Κονιδάρος, *Ο Νόμος 1700/1987 και η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας*, Αθήνα 1991.

3. Το σκεπτικό συμπυκνώνεται στην έκθεση της υπό τον Σπυρίδωνα Τρικούπη Επιτροπής, που υιοθετεί ο Μάουρερ και ενσωματώνει λίγο μετά στο έργο του *Ο Ελληνικός Λαός*, τ. Β', Αθήνα 1976, σ. 157· βλ. και C. Frazee, *Ορθόδοξος Εκκλησία και Ελληνική Ανεξαρτησία 1821-1852*, Αθήνα 1987, σ. 156 και 161 κ.ε. Την πλήρη έκθεση της Επιτροπής βλ. στο Σπ. Τρωϊάνος – Χ. Δημακοπούλου, *Εκκλησία και Πολιτεία. Οι σχέσεις τους κατά τον 19^ο αιώνα (1833-1852)*, Αθήνα – Κομοτηνή 1999, σ. 129-166, και αναφορά του ίδιου του Τρικούπη, στο ίδιο, σ. 196-199. Προβλ. Α. Πανώτης, *Το Συνοδικόν της εν Ελλάδι Εκκλησίας*, τ. Α', (50 μ.Χ.-1850), Αθήνα 2008, σ. 574 κ.ε.

περιουσία τους, «τὸ ¼ τῆς ἀκινήτου κτήσεως ἐν Ἑλλάδι» κατά τους υπολογισμούς του Μάουρερ, να περιέλθει στο κράτος⁴.

Η μοναστηριακή περιουσία θα εντάσσεται σταθερά στους μακροχρόνιους σχεδιασμούς διαδοχικών κυβερνήσεων, από το 1917 κ.ε., για την ενίσχυση της μικρῆς αγροτικῆς ιδιοκτησίας στις περιοχές που προσαρτήθηκαν στο Βασίλειο της Ελλάδος μεταγενέστερα, με ἀπώτερο σκοπὸ τὴ διασφάλιση ἀνοδικῆς κοινωνικῆς κινητικότητας για ευρύτερα λαϊκά στρώματα⁵. Οι πολιτικές και στρατιωτικές περιπέτειες του νεότερου Ἑλληνισμού και σειρά ἄλλων παραγόντων θα διαμορφώσουν τελικά τὸ αἴτημα κοινωνικοποίησης του εύκολου στόχου, τῆς εκκλησιαστικῆς περιουσίας, με ἀπόληξη τὴν κατ' οὐσίαν δήμευση τῆς «εκποιετέας» ἢ «ρευστοποιητέας» μοναστηριακῆς περιουσίας με τὰ νομοθετήματα τῆς δεκαετίας του 1930⁶.

Η θνησιγενής «ιστορικὴ συμφωνία ἐξορθολογισμού των σχέσεων Εκκλησίας – Πολιτείας»⁷ μεταξύ του τέως Πρωθυπουργοῦ Αλ. Τσίπρα και του Αρχιεπισκόπου Αθηνῶν και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου (Νοέμβριος 2018) ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν πλέον πρόσφατη εξέλιξη του θέματος στην Ελλάδα.

Η διαπάλη, ωστόσο, Εκκλησίας και Πολιτείας με «μήλον τῆς ἐρίδος» τὴ μοναστηριακὴ περιουσία δεν ἀποτελεῖ ἰδιοτυπία του ελλαδικοῦ κράτους. Συνδέεται γενικά με τὴν ἐπιδίωξη ἐκκοσμίκευσης τῆς δημόσιας ζωῆς και ἐξοβελισμού τῆς Εκκλησίας ἀπὸ τὴ δημόσια σφαίρα. Είναι σύμφυτη με τὴν ευρωπαϊκὴ νεωτερικότητα και ἀποτελεῖ ἐιδικότερη ἔκφραση τῆς θεσμικῆς κοσμογονίας, ἡ οποία σημειώθηκε με τὴ Θρησκευτικὴ Μεταρρύθμιση. Για παράδειγμα, ο «πόλεμος των χωρικών» (1525) στη Σαξονία και τὴ Θουριγγία –στον οποίο, ωστόσο, ἀντιτάχθηκε ο Λούθηρος– οφειλόταν σε ἀκραίους κοινωνικοθρησκευτικούς Μεταρρυθμιστές και χωρικούς που ἐπεδίωκαν ἀπαλλοτρίωση και διανομὴ των εκκλησιαστικῶν κτημάτων, κατάργηση των εκκλησιαστικῶν προνομίων κ.ά.⁸. Λίγο ἀργότερα (1529), στη Μεγάλῃ Βρε-

4. Μάουρερ, *Ο Ἑλληνικὸς Λαὸς*, τ. Β', σ. 152· Αρχιμ. Θ. Στράγγας, *Εκκλησίας Ἑλλάδος. Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀφευδῶν 1817-1967*, τ. Α', Αθήνα 1969, σ. 66 κ.ε.

5. Το ὄχημα θα ἀποτελέσει ἡ ἐκπαίδευση. Η μετοχή σε αὐτὴν προϋπέθετε ὁμως τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς σταθεροῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ τον πρωτογενῆ τομέα παραγωγῆς. Βλ. τὴν ἐνδιαφέρουσα ἀνάλυση που ἐπιχειρεῖ ο καθηγητῆς Γ. Μαυρογορδάτος, *1915. Ο Ἐθνικὸς Διχασμὸς*, Αθήνα 2016⁴, σ. 257-265.

6. Βλ. σχετικὰ Κονιδάρης, *Ο Νόμος 1700/1987*, σ. 89-100.

7. Ο χαρακτηρισμὸς ἀνήκει στο Αθηναϊκὸ – Μακεδονικὸ Πρακτορεῖο Εἰδήσεων. Πηγή: <https://www.amna.gr/home/article/307852/Al-Tsipras-Istoriki-sumfonia-exorthologismou-ton-scheseon-Ekklesias-Politeias> (τελευταία ἐπίσκεψη: 15.10.2019).

8. Δ. Μόσχος, *Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Εκκλησίας*, τ. Β', *Απὸ τὸ Σχίσμα ἕως τὸς Νεότερους Χρόνους*, Αθήνα 2010, σ. 120.

τανία, ο Βασιλιάς Ερρίκος Η΄ (Τυδώρ), αφού υιοθέτησε πρώτα καισαροπαπικά πρότυπα, απαλλοτρίωσε την περιουσία πολλών Μονών υπέρ του Στέμματος⁹. Ο Ιωσήφ Β΄ της Αυστρίας αντιμετώπισε την Εκκλησία ως καθαρά κοινωνικό θεσμό στην υπηρεσία του κράτους, οδηγώντας στη διάλυση πολλά Μοναστήρια που δεν είχαν πρακτικό προσανατολισμό¹⁰.

Ένα ιδιαίτερος ενδιαφέρον πεδίο αναμέτρησης των παραδοσιακών εκκλησιαστικών αντιλήψεων με τις νεωτερικές πολιτειακές ιδέες θα αποτελέσει ο χώρος του Ιονίου πελάγους. Γεωγραφικό σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης, με την παρουσία Δυτικών κυριάρχων (Φράγκων, Βενετών, Γάλλων και, από το 1810, Άγγλων), θα λειτουργήσει ταυτόχρονα και ως σημείο επαφής δύο παράλληλων κόσμων.

2. Ένα λανθάνον ιστορικό τεκμήριο

Εστιάζουμε την παρούσα μελέτη στη διοίκηση και διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας ειδικά στο νησί της Λευκάδας (ή Αγίας Μαύρας.) Χρονολογικά κινούμαστε στην τελευταία δεκαετία τού υπό βρετανική προστασία «Ιονίου Κράτους» (1817-1864), εντός του οποίου διαμορφώνεται και λειτουργεί με ιδιαίτερη θεσμική οργάνωση και υπό τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της Πολιτείας η «Ιόνιος Εκκλησία» (1817-1866)¹¹.

Την αφορμή μας παρέχει ένας λανθάνων μέχρι σήμερα «Κανονισμός προς διαχείρισιν τών Μοναστηριακῶν Κτημάτων, παρουσιασθείς κατά τὰς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου παρὰ τοῦ Ὑπάρχου Λευκάδος τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας μετὰ τινων τροποποιήσεων». Τον εν λόγω Κανονισμό, ο οποίος μας ήταν ήδη γνωστός από έμμεσες αναφορές άλλων διαθέσιμων πηγών, εντοπίσαμε¹² στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία

9. Ι. Μ. Κονιδάρης (με τη συνεργασία του Β. Κ. Μάρκου), *Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2011³, σ. 63· βλ. ακόμη Δ. Μεταλληνός, *Βρετανική Διπλωματία και Ορθόδοξη Εκκλησία στο Ιόνιο Κράτος. Η εκκλησιαστική πολιτική του βρετανού Αρμοστή Sir Howard Douglas (1835-1841)*, Αθήνα 2016², σ. 39 και Μόσχος, *Συνοπτική Ιστορία*, τ. Β΄, σ. 132.

10. Μόσχος, *Συνοπτική Ιστορία*, τ. Β΄, σ. 184.

11. Η γένεση, η σταδιακή συγκρότηση, η εξέλιξη και η λειτουργία των θεσμών και των οργάνων της Ιονίου Εκκλησίας, αλλά και η κριτική που δέχθηκε με νομικής ή κανονικής φύσεως επιχειρήματα, αναλύονται στην προσφάτως εγριθείσα διδακτορική διατριβή μας: Αρχιμ. Ι. Ζαμπέλης, *Θεσμοί και Οργάνωση της «Ιονίου Εκκλησίας» (1817-1866)*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2019.

12. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στην ιστορικό κυρία Χριστίνα Παπακώστα για την πολύτιμη βοήθειά της στον εντοπισμό των τεκμηρίων που εδώ δημοσιεύουμε.

Νομού Λευκάδας και συγκεκριμένα στον υπ' αριθμ. 07.01.011.015 φάκελο λυτών εγγράφων (1852-1857), ο οποίος περιείχε επιπλέον αλληλογραφία διαφόρων διοικητικών, οικονομικών και άλλων αρχών του νησιού με τον Έπαρχο, το «Αρχεῖον Θρησκείας, Ηθικής και Δημόσιας Οικονομίας» και το «Λογιστήριο των Μονών».

Την προβληματική που γεννά το περιεχόμενο του Κανονισμού και ο τρόπος εφαρμογής του, επιχειρούμε εξάλλου να προσεγγίσουμε μέσω της αλληλογραφίας του νεοεκλεγέντος, τότε, δυναμικού Μητροπολίτη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας Γρηγορίου Αραβανή (1852-1886), ο οποίος διετέλεσε και «Υπέρτιμος Έξαρχος της Ιονίου Εκκλησίας» την περίοδο εκείνη, με τον Έπαρχο Λευκάδος Μάρκο Τσαρλαμπά και άλλους αξιωματούχους του «Ιονίου Κράτους» (φάκελος λυτών εγγράφων υπ' αριθμ. 07.01.02.01.187). Τον αντίκτυπο των επιχειρημάτων της Εκκλησιαστικής Αρχής στα μέλη του «Εγχωρίου Συμβουλίου Λευκάδος» και τις τοποθετήσεις καθενός από αυτά ανιχνεύουμε στις Πράξεις του ίδιου Σώματος υπ' αριθμ. 93/11.9.1856, 95/25.9.1856 και 96/27.9.1856, όπως καταγράφονται στα υπ' αριθμ. 07.01.03.01.004 «Πρακτικά του Εγχωρίου συμβουλίου Αγίας Μαύρας (29.1.1856 – 11.1.1857) («Processi Verbali del Consiglio Municipale di Santa Maura – Comincia li 29. Gennaio 1856 – Finisce li 11. Gennaio 1857»).

Σχετικά με τη χρονολόγηση των εγγράφων, να σημειωθεί ότι η δημόσια διοίκηση και η δικαιοσύνη στο Ιόνιο Κράτος ακολουθεί το νέο (γρηγοριανό) ημερολόγιο, ενώ η Εκκλησία το παλαιό (ιουλιανό), με το οποίο συμβαδίζει το εορτολόγιο και το οποίο γνωρίζει και ακολουθεί ο λαός. Η διαφορά τον 19ο αιώνα είναι 12 ημέρες. Τα έγγραφα, λοιπόν, που προέρχονται από τις πολιτειακές αρχές, φέρουν ημερομηνίες με βάση το νέο ημερολόγιο, ενώ όσα είναι εκκλησιαστικής προέλευσης ακολουθούν το παλαιό.

3. Η προϊστορία του διαχωρισμού πνευματικών και οικονομικών ζητημάτων

Ήδη από τα χρόνια της Βενετοκρατίας, οι Μονές της Επτανήσου αρχίζουν να θεωρούνται ως αποδοτικές οικονομικές μονάδες, χρήσιμες στη γενική οικονομία του κράτους. Θα έπρεπε να λειτουργούν γι' αυτό υπό τον ασφυκτικό έλεγχο του κρατικού μηχανισμού, με εξαίρεση τα αμιγώς πνευματικής φύσεως ζητήματα.

Το 1754 θεσπίζεται ο «Σαγρέδειος Νόμος», όπως έμεινε στην Ιστορία, ο οποίος επιβίωσε εμμέσως και μετά την Ένωση της Επτανήσου με το Βασίλειο της Ελλάδος (1864). Πρόκειται για ένα κωδικοποιητικό Διάταγμα παλαιότερων διατάξεων που είχαν θεσπισθεί από διοικητικά όργανα της «Γα-

ληνοτάτης Ενετικής Πολιτείας». Φέρει το όνομα του «Γενικού Προνοητή Θαλάσσης» Agostino Sagredo. Εκδόθηκε στις 26.8.1754 και επικυρώθηκε από τη Βενετική Σύγκλητο στις 18.1.1755, επιδιώκοντας να αντιμετωπίσει την ως τότε πολυνομία που συχνά κατέληγε σε ανομία και κακοδιαχείριση¹³.

Κεντρική ιδέα των ρυθμίσεων για τις Μονές είναι ο ρητός και συστηματικός διαχωρισμός του ζητήματος «τῆς πειθαρχίας ἀπό τοῦ τῆς διαχειρίσεως». Στα ανδρικά μοναστήρια ο Ηγούμενος μεριμνά για «τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῆς μοναστικῆς οἰκογενείας, τὴν ἐνάσκησιν τῆς Θείας λατρείας καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ πρὸς κατάρτισιν τῆς ἐπιθυμητῆς τελειότητος τῶν μοναχῶν», ἐνῶ ἡ διαχείριση τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μονῆς ἀνατίθεται στὸν Οἰκονόμο. Στα γυναικεῖα μοναστήρια ἡ διαχείριση τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἡ διάθεσή τους «χάριν τῆς ἐσωτερικῆς διευθύνσεως καὶ τῆς καλῆς συντηρήσεως τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ Ναοῦ» ἀνατίθεται στὴν Ηγούμενη, ἐνῶ προβλέπεται καὶ ἄνδρας Ηγούμενος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτηρεῖ «τὴν καλὴν διοίκησιν τῶν ῥηθειῶν Μονῶν τῶν γυναικῶν».

Τόσο στὶς ἀνδρικές ὅσο καὶ στὶς γυναικεῖες ὁμως Μονές τὸ «μακρὺ χέρι τοῦ Κράτους» κάνει ἀπροκάλυπτα αἰσθητὴ τὴν παρουσία του. Για κάθε Μονή θὰ ἐκλέγονται ἀκόμη δύο Ἐπίτροποι «ἐξ ἀνθρώπων ὄλων τῶν ἐκπολιτισμένων τάξεων, τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τῆς πείρας καὶ τῆς χρηστότητος», οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπιβλέπουν τὴν τήρηση τῶν διατάξεων γιὰ τὴν ἐκλογή Ηγουμενοῦ καὶ Οἰκονόμου, θὰ δέχονται τὴν ἐτήσια (ἢ ἀνά διετία γιὰ τὴν Κέρκυρα) λογοδοσία τῶν Οἰκονόμων, θὰ καταγράφουν ὡς ἀποθεματικό τυχόν πλεόνασμα ἀπὸ τὴ διαχείριση, θὰ ἐνημερώνουν σχετικὰ τὸν οἰκείο Ἱεράρχη καὶ τὸν εἰδικό κρατικό υπάλληλο ἢ θὰ καταμηνύουν τυχόν παραβάτες στὸν Ἀνώτερο Προνοητή καὶ ἐπιπλέον «θὰ ἐπιτηροῦν οὐ μόνον τὴν τήρησιν τῶν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐνδιαφέρονται μεγάλως ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος, προτρέποντες τοὺς Οἰκονόμους νὰ διαχειρίζωνται καλῶς καὶ νὰ ἐπαυξάνουν τοὺς πόρους τούτου».

Οἱ πολιτειακές ἀρχές ἐπιχειροῦν ἔτσι νὰ θέσουν ὑπὸ «κοινωνικό ἐλεγχό» τὴν περιουσία τῶν Μονῶν, ἡ ὁποία εἶναι μὲν μεγάλη¹⁴, οφείλεται ὁμως

13. Βλ. τὸ πλήρες κείμενο στο: Κ. Γ. Μαχαιράς, *Ναοὶ καὶ Μοναὶ τῆς Λευκάδος*, Ἀθήνα 1957, σ. 21-35 καὶ τὰ περὶ Μονῶν στὶς σ. 220-226. Βλ. καὶ Ἀρχιμ. Ι. Ζαμπέλης, «Πολιτειακές παρεμβάσεις στα ἐκκλησιαστικά τῆς Ἑπτανήσου. Ἀπὸ τὸ “Σαγρέδειο Νόμο” (1754) ὡς τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀφομοίωση (1866)», *Πρακτικά Ἡμερίδας Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α. «Ἡ Ἐκκλησία στα Ἰόνια Νησιά. Ἀπὸ τὴ Βενετοκρατία στὴν Ἑνωσι (1797-1864)»*, Ἀθήνα 2016, σ. 119-122.

14. Ἐκτιμᾶται ὅτι στα μοναστήρια τῆς Λευκάδας ἀνῆκε τὸ 20% τῆς καλλιεργήσιμης γῆς τοῦ νησιού, βλ. Π. Γ. Ροντογιάννης, *Ἱστορία τῆς Νήσου Λευκάδος*, τ. Α', Ἀθήνα 2005².

στην επωφελή και συνετή διαχείριση των μοναστηριακών προσόδων επί αιώνες από την Εκκλησία¹⁵, που διατήρησε την καλλιεργήσιμη γη σε ρωμαίικα χέρια και λειτούργησε ως αποτελεσματικός παράγοντας κοινωνικής μέριμνας και συνοχής στα δίσεκτα χρόνια της ξενικής κυριαρχίας¹⁶. Ως εκ τούτου, «τα Μοναστήρια της Λευκάδας, από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα, έγιναν παράγοντες ενίσχυσης του αγροτικού πληθυσμού, καθώς λειτουργούσαν σε σχέση αμοιβαίας υποστήριξης με τις τοπικές κοινωνίες, αναβαθμίζοντας έτσι το επίπεδο διαβίωσης παράλληλα με την πνευματική και πολιτιστική τροφοδοσία που παρείχαν»¹⁷.

Στην περίοδο της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807), του πρώτου μετά την Άλωση ελληνικού κρατιδίου, εντοπίζεται και η πρώτη ωμή πολιτειακή παρέμβαση στην «εκκλησιαστική περιουσία» στη Λευκάδα. Με τον Νόμο «Περί δημεύσεως ή περί φορολογήσεως των μοναστηριακών κτημάτων» (18.2.1804), η κτηματική περιουσία των πλέον εύπορων Μονών του νησιού ανατίθεται στο «Γραφείον επί τής διαχειρίσεως τών ύπέρ τής δημοσίας

σ. 425. Ειδικότερα αναφέρεται ότι «το σύνολο των μοναστηριακών κτημάτων στα 1684 πρέπει να ανερχόταν σε 1833 ενετικά στρέμματα χωράφια, 1003 μεροδούλια αμπέλια και 399 ρίζες ελιές». Βλ. Α. Γ. Χόρτης, *Συμβολή στην Οικονομική Ιστορία της Λευκάδας (1684-1774). Γαιοκτησία, γεωργία, κτηνοτροφία, βιοτεχνία, αλιεία, φορολογικό σύστημα, εμπόριο και ναυτιλία*, Αθήνα 2012, σ. 10.

15. Βλ. Α. Χόρτης, «Οι Μονές της Λευκάδας: Αγροτικές και δημογραφικές όψεις», *Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Πρακτικά Γ' Συμποσίου, «Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα, 15^{ος}-19^{ος} αιώνας»*, Αθήνα 2000, σ. 81-93· ο ίδιος, «Τα μοναστήρια της Λευκάδας: Ο ρόλος τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού κατά την εποχή της Βενετοκρατίας και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα», *Πρακτικά Συνεδρίου Πνευματικού Κέντρου Δήμου Λευκάδας «Τα Μοναστήρια της Λευκάδας»*, Αθήνα 2010, σ. 77-88. Βλ. και (Λιάπης) Ιερώνυμος Β', Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, *Εκκλησιαστική περιουσία και μισθοδοσία του κλήρου*, Αθήνα 2012, σ. 27-32.

16. Χόρτης, *Συμβολή*, σ. 32. Γενικά για την προσφορά των Ιερών Μονών στην τοπική Εκκλησία και κοινωνία της Λευκάδας, καθώς και για τον τρόπο συγκέντρωσης της μεγάλης κτηματικής περιουσίας τους, βλ. Αρχιμ. Ι. Ζαμπέλης, «Τα μοναστήρια της Λευκάδας: Από την ακμή στη διάλυση και ο κοινωνικός ρόλος της γαιοκτησίας τους», *Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Πρακτικά ΚΑ' Συμποσίου, «Η Εκκλησία της Λευκάδας, η κοινωνία και η Τέχνη»*, Αθήνα 2017, σ. 61-102 και την εκεί παρατιθέμενη πλούσια βιβλιογραφία.

17. Πρωτ. Γεράσιμος Ζαμπέλης, *Ιστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος*, τ. Δ', *Ο μοναχισμός στη Λευκάδα*, Λευκάδα 2020· Χόρτης, *Συμβολή*, σ. 35. Βλ. και την πρόταση για αξιοβίωτη ανάπτυξη της ορεινής Λευκάδας, που παρουσίασαν οι Νίκος Κονδυλάτος, Ανδρέας Λαμπρόπουλος και ο γράφων, εκπροσωπώντας την Ι. Μητρόπολη, σε εκδήλωση του Συλλόγου Φίλων Αλεξάνδρου «Φηγάς» (28-29 Ιουνίου 2014), στο: Ν. Κονδυλάτος, *Η Λευκάδα αύριο. Από την τουριστική μονοτροπία στη διαλεκτική της βιωσιμότητας*, χ.τ. 2017, σ. 155-167.

ἐκπαιδεύσεως δημευθέντων μοναστηριακῶν κτημάτων καί ἐπί τῶν ἱερῶν ἰδρυμάτων Λευκάδος», με σκοπό τῆ συντήρηση τῆς δημόσιας (στοιχειώδους) ἐκπαίδευσης¹⁸.

Δυνάμει νεότερων Διαταγμάτων τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν, πού κατέλαβαν καί ἀπό τὸ 1810 διοίκησαν *de facto* τὸ νησί, θὰ ἐπαναλειτουργήσουν ὅσες Μονές εἶχαν πρόσκαιρα διαλυθεῖ καί ἀποστερηθεῖ τὶς περιουσίες καί τὶς μοναστικὲς τοὺς ἀδελφότητες.

4. Το γενικό θεσμικό πλαίσιο για τις Μονές τῆς «Ἰονίου Ἐκκλησίας»

Στα χρόνια τοῦ «Ἰονίου Κράτους» (1815-1864) ἡ οικονομικὴ διαχείριση τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν Μονῶν περιέχεται στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβούλου «ἐπὶ τῆς Θρησκείας, Ἠθικῆς καί Δημοσίας Οἰκονομίας»¹⁹ καί διεξάγεται βάσει ἐνὸς πλέγματος διατάξεων γενικῆς ἢ τοπικῆς ἰσχύος. Ὑιοθετεῖται ἓνα συγκεντρωτικὸ σύστημα διαχείρισης τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων ἀνά νησί. Δὲν ὑπάρχουν πλέον κρατικοὶ Ἐπίτροποι σὲ κάθε μοναστήρι ἀλλὰ οἱ Οἰκονόμοι τῶν Μονῶν λογοδοτοῦν τώρα στὸ οἰκεῖο «Ἀρχεῖον Θρησκείας» καί καταθέτουν τὸ τυχόν πλεόνασμα τῆς τρέχουσας χρήσης στὸ «Ταμεῖον τῶν Μονῶν» τοῦ νησιοῦ, πού τελεῖ ὑπὸ τῆ διαχείριση τοῦ Ἀξιωματικοῦ τῆς Θρησκείας καί τῶν ὑπαγόμενων σὲ αὐτὸν ὑπαλλήλων, καί χρηματοδοτεῖ τῆ δημόσια ἐκπαίδευση ἀλλὰ καί τῆ μισθοδοσία τοῦ Ἀρχιερέα καί ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματούχων, σύμφωνα με τῆ μεταγενέστερη νομοθεσία.

Οἱ πολιτειακὲς ἀρχές δὲν συμερίζονται τοὺς σκοποὺς πού θέτουν οἱ

18. Βλ. Μαχαιράς, *Ναοὶ καί Μοναί*, σ. 234-251 [= Πρωτ. Γ. Ζαμπέλης, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Λευκάδος*, τ. Β', Λευκάδα 2003, σ. 29 κ.ε.: ἐπίσης, βλ. Ζαμπέλης, «Πολιτειακὲς παρεμβάσεις», σ. 122-123· Π. Γ. Ροντογιάννης, *Ἡ Ἐκπαίδευση στὴ Λευκάδα 1613-1950*, Ἀθήνα 1994, σ. 61 κ.ε.: Δ. Τσερές, *Ἡ Μέση Ἐκπαίδευση στὴ Λευκάδα 1829-1929. Ἐπεξεργασμένα στοιχεῖα γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς καί τοὺς μαθητές με τὴ βάση δεδομένων σὲ CD ROM. Κατάλογος τοῦ ἀρχείου τοῦ Γυμνασίου καί τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου*, Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Νεολαίας τῆς Γενικῆς Γραμματείας Νέας Γενιάς, ἀρ. 43, Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν ΕἰΕ, Ἀθήνα 2006, σ. 18-19.

19. Ἀναλυτικὰ βλ. Ζαμπέλης, *Θεσμοὶ καί Οργάνωση*, σ. 213-221· βλ. ἀκόμη Σ. Ζαπάντη, *Ἰόνιον Κράτος. Ἐγχώριον Συμβούλιον Κεφαλληνίας. «Ἀρχεῖον Θρησκείας καί Δημοσίας Οἰκονομίας», 1817-1866*, Ἀργοστόλι 2000· πρβλ. Μ.-Π. Σολομός, *Γενικὴ Δημοσιονομία τῆς Κεφαλληνίας. Ἔτος συνθέσεως 1859*, Ἀθήνα 1996, σ. 100-102. Ὁ συγγραφέας ἀσκεῖ κριτικὴ βασιζόμενη στὴ μακροχρόνια πείρα τοῦ ὡς «Ἀξιωματικοῦ τῆς Θρησκείας» στὴν Κεφαλληνία.

μοναστηριακές κοινότητες, ενόσω διαχειρίζονται την περιουσία τους, ή οι Ιεράρχες που είναι αρμόδιοι, κατά τους Ιερούς Κανόνες, για την εποπτεία της διοίκησης και διαχείρισης της μοναστηριακής περιουσίας. Τις θεωρούν, ενδεχομένως, ανταγωνιστικούς πόλους κοινωνικής ισχύος. Επιδιώκουν ακόμη να εξυπηρετήσουν τις δικές τους πολιτικές προτεραιότητες, συνεπείς με την «εκπολιτιστική» αποστολή που θεωρεί ότι έχει η Προστασία²⁰, όπως η συγκρότηση θεσμών δημόσιας εκπαίδευσης. Η μοναστηριακή περιουσία είναι υπολογίσιμη πηγή εσόδων, έτοιμη προς εκμετάλλευση για τον σκοπό αυτό. Διατηρείται, λοιπόν, υπό «κοινωνικό έλεγχο» η μοναστηριακή περιουσία, δηλαδή υπό τον ασφυκτικό έλεγχο των κρατικών αρχών.

Η δικαιοδοσία του επιχωρίου Αρχιερέως περιορίζεται μόνο στα πνευματικά ζητήματα: την τέλεση της Θείας Λατρείας και τη μέριμνα για «τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν Ἐθίμων καὶ τῶν Κανονικῶν Πειθαρχιῶν», τον έλεγχο δηλαδή της διαγωγῆς των μοναχῶν, «χωρὶς ὅμως νὰ ἀνακατῶνωνται εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Κυβέρνησιν τῶν ἰδίων»²¹.

Η έννοια όμως της «οικονομικής κυβέρνησης» ερμηνεύεται ευρύτατα. Δεν περιορίζεται στη σύναψη μισθωτηρίων συμβάσεων, στα οικοδομικά έργα, στην καλλιέργεια των κτημάτων και στην είσπραξη των προσόδων τους σε χρήμα ή είδος κ.λπ. Περιλαμβάνει, κατά την αντίληψη της Πολιτείας, τον έλεγχο του αριθμού των μοναχῶν και των δοκίμων, την έγκριση της εισδοχῆς ενός δοκίμου ή κεκαρμένου ἤδη μοναχού προς εγκαταβίωσιν, τη «μετάθεση» από το ένα μοναστήρι στο άλλο και άλλα ζητήματα που ανήκουν στην κανονική δικαιοδοσία του Επισκόπου. Κι όμως, όλα αυτά τα θέματα ρυθμίζει το «Αρχεῖον Θρησκείας» και εγκρίνει το Επαρχιακό Συμβούλιο και η Γερουσία.

Ενώ αρχικά ψηφίσθηκε η Πράξις Α΄/1840 «διὰ τὴν ἀκριβῆ διαχείρισιν τῶν Προσόδων τῶν Μοναστηρίων καὶ τῶν Ἐνοριακῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Νήσου Κερκύρας» και προβλεπόταν η έκδοση «Πράξεως, διὰ τῆς ὁποίας θὰ κανονισθῆ ἔν γένει ἡ διαχείρισις τῶν Προσόδων τῶν καθ’ ὄλον τό Ἰόνιον Κράτος Μοναστηρίων καὶ Ἐκκλησιῶν»²², όταν τελικά αυτή εκδόθηκε ως Π. ΙΕ΄/1840, με το τρίτο άρθρο της εξαιρέθηκαν από το πεδίο εφαρμογῆς της η Κεφαλληνία και η Λευκάδα, για τις οποίες προβλεπόταν η έκδοση τοπικῶν Κανονισμῶν.

Η Πολιτεία φιλοδοξούσε να λειτουργήσει ως εγγυήτρια για τη διατήρη-

20. Βλ. χαρακτηριστικά Τ. Gallant, *Η εμπειρία της αποικιακής κυριαρχίας. Πολιτισμός, ταυτότητα και εξουσία στα Επτάνησα 1817-1864*, επιμ. Πελαγία Μαρκέτου, Αθήνα 2014.

21. Π. ΛΑ΄/1825 άρθ. 19.

22. Π. Α΄/1840 άρθ. 22.

ση και την επωφελή εκμετάλλευση της περιουσίας που αφιέρωσαν στους Ναούς και τις Μονές οι κήτορες ή άλλοι ευσεβείς χριστιανοί, καθώς και για τη διασφάλισή της από σπατάλες, σφετερισμούς και άλλες αυθαιρεσίες.

Το 1850 ο Αρμοστής Ward διαπιστώνει σε διάγγελμά του ότι η κακή κατάσταση της περιουσίας της Ιονίου Εκκλησίας εξακολουθεί να υφίσταται. Ανάμεσα στις αιτίες του φαινομένου επισημαίνει «τη μη εφαρμογή των... νόμων, τη μη τιμωρία όλων των υπευθύνων για σφετερισμούς των εκκλησιαστικών κτημάτων, ότι αντί η Εκκλησία να διαχειρίζεται την ιδιοκτησία της, η διαχείριση γινόταν από άτομα με συμφέροντα αντίθετα προς τα δικά της»²³. Για την καταγραφή της εκκλησιαστικής περιουσίας και την εξυγίανση της κατάστασης, με την από 17.2.1850 Απόφαση της Γερουσίας ορίζεται η επανενεργοποίηση της Π. ΟΔ/1827 και η ανασύσταση των επιτροπών που προβλέπει το άρθρο 2 εκείνης της Πράξης²⁴.

Προχωρώντας πιο πέρα, ωστόσο, ο Πρόεδρος της Ι' Γερουσίας Γ. Κανδιάνος Ρώμας, απαντώντας σε ομιλία του Αρμοστή Ward για το θέμα, επεσήμανε την ευθύνη της κυβερνήσεως για τις καταχρήσεις που γίνονταν, καθώς η ίδια η κυβέρνηση είχε οικειοποιηθεί εκκλησιαστικά κτήματα, τα οποία ασφαλώς είχε την υποχρέωση να επιστρέψει στην Εκκλησία. Αναγνωρίζει, συνεπώς, απερίφραστα πως, παρόλο που τη διαχείριση των μοναστηριακών και λοιπών εκκλησιαστικών κτημάτων διενεργούσαν οι πολιτειακές αρχές, το δικαίωμα της κυριότητας παρέμενε στα ιερά καθιδρύματα, για την εξυπηρέτηση των σκοπών των οποίων αυτά είχαν δωρηθεί ή κληροδοτηθεί. Εκφράζει έτσι με τον πλέον επίσημο τρόπο ένα βασικό σημείο της κριτικής που ασκούν οι Ριζοσπάστες και ο φιλικός προς αυτούς Τύπος απέναντι στη Γερουσία. Στο ίδιο σημείο εστιάζουν τη διαφωνία τους και όσες από τις εκκλησιαστικές αρχές της Επτανήσου είχαν την τόλμη και το σθένος να την εκφράσουν δημόσια ²⁵.

Οι διακηρύξεις αυτές αφορούν, βέβαια, κυρίως τη μοναστηριακή περιουσία. Τη δεκαετία του 1850, ωστόσο, στο πλαίσιο της διακηρυγμένης αυτής στοχοθεσίας και ενός προβληματισμού διάχυτου στις τοπικές κοινωνίες των νησιών, επιχειρείται να ρυθμισθεί η διοίκηση και διαχείριση και των

23. Εφημ. Πατρής, φ. 60 (4.3.1850) [= Μιλτιάδης Δ. Μπατιστάτος, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία Κεφαλληνίας. Συμβολή στην έρευνα του δικαίου των Ναών και των Μονών (1799-1864)*, ανέκδοτη διδ. διατριβή, δακτυλογραφημένη, ΕΚΠΑ, Αθήνα 1989, σ. 177]. Το αντίτυπο που είχαμε στη διάθεσή μας μάς διέθεσε για τις ανάγκες της διατριβής μας ο σεβαστός μας Καθηγητής Ι. Μ. Κονιδάκης, τον οποίο και πάλι ευχαριστούμε.

24. Εφημ. Το Μέλλον, φ. 13 (1.4.1850).

25. Ζαμπέλης, *Θεσμοί και Οργάνωση*, σ. 457.

Ναών με την ψήφιση Κανονισμών από τα επιμέρους Επαρχιακά Συμβούλια.

Πράγματι, το 1856 εκδίδεται «Κανονισμός επί των Μονών παραδεχθείς παρά του έν Κεφαλληνία Έπαρχιακού Κεντρικού Έγκλωρίου Συμβουλίου», ο οποίος εγκρίνεται από τη Γερουσία με την υπ' αριθμ. 428/28.2.1856 Απόφασή της²⁶, ενώ στις 16/28.5.1856 θεσπίζεται ιδιαίτερος Κανονισμός και της Ζακύνθου με την έγκριση της Γερουσίας.

Η σχετική κανονιστική αρμοδιότητα αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα στους Επάρχους των νησιών μέσα στα όρια της τοπικής δικαιοδοσίας τους, «πάντες δέ οί τοιούτου είδους κανονισμοί κατά χρέος υποβάλλονται άμέσως τή Έκλαμπροτάτη Γερουσία διά τήν επικύρωσιν αὐτῆς τε καί του Έξοχωτάτου Λόρδου Μεγάλου Άρμοστοῦ του ΠΡΟΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ»²⁷.

Το γεγονός ότι εκδίδονται από τα επιχώρια Επαρχιακά Συμβούλια ξεχωριστοί για καθένα από τα μεγάλα νησιά κανονισμοί διοίκησης και διαχείρισης των Μονών επιτείνει τη σύγχυση, καθώς τα Συμβούλια εκφράζουν τις δικές τους αντιλήψεις και τις επιδιώξεις των τοπικών πολιτευτών που τυχαίνει κάθε φορά να βρίσκονται στην εξουσία.

Οι πηγές της εποχής είναι εύγλωττες, αναφορικά με την κακόβουλη διαχείριση των Μονών στα χρόνια του Ιονίου Κράτους από τα τοπικά κρατικά όργανα ή τη διασπάθιση των εισοδημάτων τους από εκείνους που ήταν εμπειστημένοι τη συντηρή διαχείρισή τους, μαζί με τους συγγενείς και τους πολιτικούς τους φίλους.

Το θεσμικό πλαίσιο και η διοικητική πρακτική της διαχείρισης της μοναστηριακής περιουσίας επισύρουν τις επικρίσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1838), επειδή οι πολιτειακές αρχές διαχειρίζονται τα μοναστηριακά πράγματα «έξορίζοντες πλαγίως πως, μέ μυρίους δολίους τρόπους, τούς έκεισε διατρίβοντας μοναχούς καί πατέρας πρός έξάλειψιν τούτου του ίεροῦ τάγματος από τό Ίόνιον Κράτος, του μόνου φοβεροῦ εις τοιούτους έχθρους τῆς ήμετέρας Πίστεως [...]»²⁸. Μετά την ανάπτυξη του ριζοσπαστι-

26. Βλ. Ι. Μ. Κονιδάρης, «Οργάνωση Ναών και Μονών στο Ιόνιο Κράτος. Η περίπτωση της Κεφαλονιάς», Κέντρο Μελετών Ιονίου, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας. «Το Ιόνιο Κράτος (1815-1864)», Αθήνα 1997, σ. 169-175.

27. Σ. 1817, κεφ. Δ', τμ. Γ', άρθ. 14. Αλίχη Δ. Νικηφόρου (επιμ.), *Συνταγματικά Κείμενα των Ιονίων Νήσων*, εκδ. Ιδρύματος της Βουλής για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, [Αθήνα] χ.χ., σ. 615.

28. Πρακτικά τῆς Αγίας του Χριστού Μ. Έκκλησίας, περί βαθμολογίας των συν-οικειών και των αναγομένων ως προς τό ιερόν μυστήριον του γάμου, άλλων τινών ανηκόντων ίδια ως προς τούς Αρχιερείς τῆς Έπτανήσου. Έν οίς προσετέθη καί ή προεκδοθείσα προς τούς Όρθοδόξους έγκύκλιος παραινετική έπιστολή περί άποφυγῆς των έπιπολαζουσών έτεροδιδασκαλιών, [Κωνσταντινούπολη] 1839, σ. 96.

κού κινήματος στο Ιόνιο Κράτος, το αίτημα για απόδοση της μοναστηριακής περιουσίας στην Εκκλησία αναζωπυρώνεται. Οι πρώτες ελεύθερες εφημερίδες το διατυπώνουν κατηγορηματικά, κάνοντας λόγο για καταχρήσεις των λαϊκών επιτρόπων των Μονών, οι οποίες, «ἐνῶ βλάπτουσι μεγάλως τὰ συμφέροντα τῶν Μονῶν, γίνονται ἄφ' ἑτέρου αἰτία σκανδάλου [...]»²⁹.

5. Το περιεχόμενο του Κανονισμού

Στις 18.9.1850 ψηφίζεται από το Επαρχιακό Συμβούλιο Λευκάδος ο εν θέματι «Κανονισμός πρὸς διαχείρισιν τῶν Μοναστηριακῶν Κτημάτων παρουσιασθεὶς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου παρὰ τοῦ Ὑπάρχου Λευκάδος τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας μετὰ τινων τροποποιήσεων». Τον Κανονισμό εισηγείται και υπογράφει ο Ἐπαρχος του νησιού Δημήτριος Κονιδάρης, ἐνῶ επικυρώνεται ἀπὸ τη Γερουσία, τον φορέα της εκτελεστικής εξουσίας στο Ιόνιο Κράτος, την 1.10.1850.

Ο Κανονισμός αφορά τα κοινόβια μοναστήρια του νησιού. Οι σημαντικότερες καινοτομίες που εισάγει, είναι η καθιέρωση ενός συστήματος ασφυκτικής, συγκεντρωτικής διαχείρισης των μοναστηριακών εισοδημάτων, ὑπὸ τον ἀπόλυτο ἔλεγχο των τοπικῶν πολιτειακῶν ἀρχῶν, και η σύμπτωση των εφημεριακῶν και των διαχειριστικῶν καθηκόντων στο πρόσωπο του Οικονόμου κάθε Μονῆς. Αναντιρρήτως ἐστὶ η διαφοροποίηση ἀνάμεσα στην οικονομική διαχείριση και τη διευθέτηση των ποιμαντικῶν ζητημάτων των Μονῶν, που εἶχε εισαγάγει ἤδη ο «Σαγρέδειος Νόμος» και εἶχε διατηρηθεῖ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα. Η Πολιτεία ἐλέγχει ἀπόλυτα την καθημερινή λειτουργία των Μονῶν, ἐνῶ ο Ηγούμενος και ο οικεῖος Ἱεράρχης περιορίζονται σε «διακοσμητικό» ρόλο, στερημένοι ἀπὸ κάθε πραγματική δικαιοδοσία. Εἶναι, βέβαια, γεγονός πως μια τέτοια εξέλιξη συμβαδίζει ἀπόλυτα με τις προγραμματικές διακηρύξεις του ἰονίου νομοθέτη στην Π. ΛΑ΄ του 1825, τον «καταστατικό χάρτη» της Ἰονίου Εκκλησίας –με τη σημερινή ορολογία– για περιορισμό των εκκλησιαστικῶν ἀρχῶν στις «πνευματικῆς» μόνο υποθέσεις³⁰.

Δυνάμει του ἀρθρου 18, οι Οικονόμοι διατηροῦν τα διαχειριστικά τους καθήκοντα, εξασφαλίζοντας ἀπὸ το Δημόσιο Ταμεῖο μέσω των λαϊκῶν επιτρόπων και του Λογιστηρίου των Μονῶν «τὰ τακτικὰ ἐτήσια ἔξοδα διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων καὶ ἐν γένει τὰ περὶ τὴν διαχείρισιν, καὶ τὰ

29. [Αντώνιος Θερμός], «Ο λαός και η κατ' αὐτοῦ ραδιουργία», *Νεολαία* 2 (23.6.1849) [= Ζαμπέλης, *Ἱστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος*, τ. Β', σ. 169-170].

30. Εἶναι χαρακτηριστικῆς οἱ διατυπώσεις των ἀρθρων 17-19 της Π. ΛΑ΄/1825. Αναλυτικὰ βλ. Ζαμπέλης, *Θεσμοὶ και Οργάνωση*, σ. 167-169 και 261 κ.ε.

πρὸς τὸ ζῆν τῶν Μοναχῶν καὶ τὰ πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν ἐν τοῖς μνησθεῖσι Μοναστηρίοις Ἐκκλησιῶν», ὅπως προβλέπεται στο ἀρθρο 11 του ἰδίου Κανονισμοῦ. Ἡ ἀνάθεση ὁμῶς σε αὐτοὺς τῆς επιπρόσθετης ευθύνης «διὰ τὴν εὐπρέπειαν καὶ κοσμιότητα τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ διὰ τὴν πρέπουσαν ἐν αὐτοῖς Ἱερουργίαν» ἀναθέτει στον Οικονόμο τὴν πραγματικὴ καθήγηση τῆς Μονῆς καὶ τὴν ευθύνη γιὰ τὴν πεμπτοῦσία τῆς υπάρξεώς της, τὴν ἀπρόσκοπτη τέλεση τῆς Θείας Λατρείας σε αὐτὴν.

Ὁ Οικονόμος, ὡστόσο, δὲν ἐπιλέγεται ἀπὸ τον οἰκείο Ἐπίσκοπο οὔτε ἐκλέγεται πλέον ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς, ὅπως μέχρι τότε συνέβαινε, ἀλλὰ διορίζεται «παρὰ τοῦ Ὑπάρχου τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας» ἢ ἀν δὲν τελεσφορήσει ἡ σχετικὴ διαδικασίᾳ, «οἱ ἐπίτροποι τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου θέλει διορίζωσι ἓνα Ἱερέα πρὸς καιρόν» (ἀρθ. 17).

Κατὰ τα λοιπά, ἡ διαχείριση τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ἀνατίθεται σε τρεῖς ἐπιτρόπους, γιὰ το καθένα, οἱ οἱποῖοι ἐπιλέγονται ἀπὸ τὴ Γερουσία βάσει ἐνός «διπλοῦ καταλόγου» που υποβάλλει, κατὰ τὴ συνήθη στο «Ἰόνιο Κράτος» πρακτικὴ, τὸ Εγγῶριο Συμβούλιο. Ἐν προκειμένῳ, προτείνονται ἕξι «ὑποκείμενα πασιδῆλου ἱκανότητος καὶ χρηστότητος», ἐκ τῶν οἰοῦν θα ἐπιλεγούν τα τρία (ἀρθ. 1).

Ἐνεργοῦν τα δέοντα σε συνεργασία με τον ἐπιχώριο «Δημογέροντα (Ἐπαρχιακὸ Σύμβουλο) ἐπὶ τῆς Θρησκείας» καὶ ὑπὸ τὴν ἀμεση ἐποπτεία του Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου. Ἡ θητεία τους εἶναι διετής καὶ κανονικὰ προβλέπεται ἀντικατάστασή τους στη λήξη τῆς (ἀρθ. 2), ἐκτός ἀν το Ἐπαρχιακὸ Συμβούλιο κρίνει ἀναγκαῖα τὴν ἀνανέωση τῆς θητείας ὅλων ἢ ορισμένων ἀπὸ τους Ἐπιτρόπους, χάριν του καλῶς νοουμένου συμφέροντος τῆς οἰκείας Μονῆς, ὁπότε υποβάλλει τεκμηριωμένη ἀναφορὰ στη Γερουσία, ἡ οἱποία λαμβάνει τὴν τελικὴ ἀπόφαση (ἀρθ. 3). Ὅσοι ἀντικατασταθῶν οφείλουν, μέσα σε προθεσμία ἐνός μηνός, νὰ παραδώσουν στους διαδόχους τους καὶ νὰ ἐλεγχθῶν ἀπὸ το «Ἀρχεῖον Θρησκείας» γιὰ τὴ διαχείρισή τους (ἀρθ. 4).

Τὴ λογιστικὴ υποστήριξη ὅλων τῶν Μονῶν, σε συνεργασία με τους Ἐπιτρόπους καθιεμιάς, διενεργεῖ ἓνας λογιστής (ἀρθ. 5), ὁ οἱποῖος ἐπιλέγεται ἀπὸ τὴ Γερουσία μεταξύ δύο προτεινομένων ἀπὸ τον Ἐπαρχο καὶ ἀναλαμβάνει τα καθήκοντά του μόνον ἀφοῦ καταθέσει τὸ ποσὸ τῶν χιλίων διστήλων κατὰ τὴν κείμενη νομοθεσία (ἀρθ. 6). Ἡ υπηρεσία του διαρκεῖ τέσσερα ἔτη καὶ λαμβάνει μνηναῖο μισθὸ ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο («Θησαυροφυλάκιο») του νησιοῦ, ἀπὸ τον ἐιδικὸ λογαριασμὸ τῶν Μονῶν, ἐκ τῶν οἰοῦν καθιεμιά συνεισφέρει ἀνάλογα με τὴν οἰκονομικὴ τῆς δύναμη, καὶ σύμφωνα με ὅσα ορίσει ὁ Ἐπαρχος κατὰ τὴν πρόσληψή του καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐγκριση τῆς Γερουσίας (ἀρθ. 7). Ὁ λογιστής εἰσπράττει τα εἰσοδήματα τῶν Μονῶν (ἀρθ. 8), καταχωρίζει κατὰ μῆνα τα εἰσοδήματα στα βιβλία του καὶ καταθέτει τα ποσὰ στο

«Θησαυροφυλάκιο» του νησιού επί αποδείξει (άρθ. 13). Για κάθε Μονή τηρεί ιδιαίτερο βιβλίο εσόδων – εξόδων, θεωρημένο σε κάθε σελίδα από τον Γραμματέα του Επαρχιακού Συμβουλίου, από το οποίο συντάσσει ανά τριμηνία πίνακες εσόδων – εξόδων, τους οποίους και υποβάλλει στο Επαρχιακό Συμβούλιο (άρθ. 15). Με βάση τους ίδιους πίνακες συντάσσει και ετήσιο πίνακα απολογισμού, τον οποίο προσυπογράφουν οι Επίτροποι της οικείας Μονής και υποβάλλουν από κοινού στον «Αξιωματικό της Θρησκείας», προκειμένου να εισηγηθεί την έγκριση ή μη της διαχείρισης από το Επαρχιακό Συμβούλιο και τελικά από τη Γερουσία, και να αποστείλει αντίγραφο στον «Γενικό Επιθεωρητή» (άρθ. 16). Ο λογιστής οφείλει, ακόμη, να υποστηρίξει την «Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων», την οποία αφορούν η υπ' αριθμ. ΟΔ/1827 Πράξη της Βουλής και η από 27.2.1850 Απόφαση της Γερουσίας για την αποστολή της, δηλαδή τον σχηματισμό λεπτομερούς Κτηματολογίου και την καταγραφή πιστωτών και οφειλετών για κάθε Μονή (άρθ. 20).

Οι Επίτροποι είναι απλώς διαχειριστές των εισοδημάτων των Μονών, χωρίς εξουσία διαθέσεως των μοναστηριακών κτημάτων. Οποιαδήποτε διάθεσή τους επιτρέπεται μόνο με τη συγκατάθεση του Επαρχιακού Συμβουλίου και την τελική έγκριση της Γερουσίας (άρθ. 9). Ομοίως, έγκριση του Επαρχιακού Συμβουλίου απαιτείται και για οποιαδήποτε έκτακτη δαπάνη σχετική με τα ακίνητα των Μονών (άρθ. 10).

Προκειμένου να καλυφθούν τακτικά ή έκτακτα έξοδα των Μονών για την καλλιέργεια και την εν γένει διαχείριση της κτηματικής τους περιουσίας, τη διατροφή των μοναχών και τα λειτουργικά έξοδα των Ναών, οι επίτροποι και ο λογιστής κάθε Μονής στέλνουν σχετική «σημείωση» στον Θησαυροφύλακα, ο οποίος πληρώνει από τα κεφάλαια κάθε Μονής και την καταχωρίζει σε ειδικό κατάστιχο, θεωρημένο από τον «Αξιωματικό της Θρησκείας» και τον Έπαρχο (άρθ. 11). Ομοίως καταγράφει κάθε έσοδο και έξοδο σε ειδικό βιβλίο για κάθε Μονή (άρθ. 14).

Όσον αφορά τα «προϊόντα», τους φυσικούς καρπούς δηλαδή των μοναστηριακών κτημάτων, αυτοί τηρούνται σε τόπους που καθορίζουν οι οικείοι Επίτροποι –συνήθως στις αποθήκες των Μονών. Αφού ενημερωθεί ο αρμόδιος Επαρχιακός Σύμβουλος, εκποιούνται με δημοπρασία που διενεργεί ένας από τους Επιτρόπους (άρθ. 12). Οι πλειοδότες καταβάλλουν το τίμημα στον λογιστή, ο οποίος το αποδίδει στον Θησαυροφύλακα (άρθ. 13).

Οι Οικονόμοι των Μονών, διορισμένοι από τον Έπαρχο με έγκριση της Γερουσίας, μεριμνούν για τη λειτουργία των Ναών κάθε Μονής (άρθ. 17-18), εξασφαλίζουν τα αναγκαία για τη συντήρηση της μοναστικής αδελφότητας και την ομαλή διαβίωσή τους (άρθ. 18), και εποπτεύουν τα κτήματα των Μονών, επικοινωνώντας απευθείας με τον Έπαρχο για την έγκαιρη πρόληψη τυ-

χόν ζημίας στα ακίνητα της οικείας Μονής (άρθ. 18). Για κάθε άλλη περίπτωση επικοινωνούν με τις πολιτειακές αρχές μέσω των Επιτρόπων (άρθ. 19).

Μια μεταβατική διάταξη, τέλος, δίνει προθεσμία ενός μηνός στους εν ενεργεία Επιτρόπους να παραδώσουν στους διαδόχους τους.

Η αφαίρεση κάθε ουσιαστικής αρμοδιότητας από τον επιχώριο Αρχιερέα είναι προφανής και πρωτοφανής. Μέχρι τότε, ήδη από τα νομοθετήματα της Βενετοκρατίας³¹, οι Οικονόμοι των Μονών, όπως ακριβώς και οι Ηγούμενοι, εκλέγονταν «διά καλπών και σφαιριδίων» από τις οικείες αδελφότητες, συχνά παρόντος του επιχωρίου Ιεράρχη³². Αρύονταν, επομένως, τη νομιμοποίησή τους από τις εκκλησιαστικές τους αρχές, την ολομέλεια της αδελφότητας της Μονής τους και τον οικείο Ποιμενάρχη.

Με το νέο σύστημα καθιερώνονταν δύο αρχές στο ίδιο μοναστήρι, με διαφορετική νομιμοποίηση, δύο αντίρροποι πόλοι εξουσίας: ο Ηγούμενος, ο οποίος απολάμβανε της εμπιστοσύνης του Μητροπολίτη, δηλαδή της εκκλησιαστικής αρχής, από τη μια, και ο Οικονόμος, που απολάμβανε της εμπιστοσύνης του Επάρχου και της Γερουσίας, των πολιτειακών δηλαδή αρχών, από την άλλη.

Ο Μητροπολίτης Λευκάδος και Αγίας Μαύρας Ευγένιος Φέτσης (1833-1851), ασθενής και υπέργηρος, ήταν ανήμπορος να αντιδράσει. Λίγους μήνες αργότερα θα «εκδημήσει προς Κύριον».

6. Τα διαβήματα του Μητροπολίτη Γρηγορίου για τροποποίηση του Κανονισμού

Στον μητροπολιτικό θρόνο ανέρχεται ένας έμπειρος και δυναμικός κληρικός, ο Γρηγόριος Αραβανής (1852-1886)³³, ο οποίος σε πολλές περιπτώσεις θα βρεθεί αντιμέτωπος με τις πολιτειακές αρχές (τον Έπαρχο κυρίως) για άκομφες και παράνομες επεμβάσεις στα εσωτερικά της Εκκλησίας³⁴.

31. Βλ. το άρθ. 2 του από 26.8.1754 Διατάγματος του Γεν. Προνοητή Θαλάσσης Agostino Sagredo, του «Σαγρεδείου Νόμου», όπως επικράτησε να αποκαλείται, στο: Μαχαιράς, *Ναοί και Μοναί*, σ. 221.

32. Αρχιμ. Ι. Ζαμπέλης, «Εκλογές Ηγουμένων και Οικονόμων στις Μονές της Λευκάδος τον 18^ο αι.», αδημοσίευτη εργασία. Βλ. και Γ. Ζαμπέλης, *Ιστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος*, τ. Δ', σ. 435-499.

33. Πρωτ. Γ. Ζαμπέλης, *Γρηγόριος Αραβανής. Μητροπολίτης Λευκάδας και Αγ. Μαύρας*, Λευκάδα 1993.

34. Ενδεικτικές περιπτώσεις μνημονεύονται στο Ζαμπέλης, *Θεσμοί και Οργάνωση*, σ. 173-174 και 219. Ο Μητροπολίτης Γρηγόριος συγκρούστηκε και με άλλες αφορμές με στελέχη της πολιτικής φατριάς-οικογένειας Τσαρλαμπά. Βλ. Πρωτ. Γεράσιμος Ζαμπέ-

Ο Μητροπολίτης Γρηγόριος, από την πρώτη σχεδόν στιγμή, θα επιχειρήσει να ανατρέψει όσα αυθαιρέτως είχαν θεσπισθεί. Καθώς, μάλιστα, θα αναλάβει, δύο χρόνια αργότερα, καθήκοντα «Υπερτίμου Εξάρχου της Ιονίου Εκκλησίας»³⁵, θα ζητήσει κατ' αρχάς εγγράφως από τη Γερουσία, «ὅπως [...] μεταποιήσῃ τὸν μνησθέντα Κανονισμόν συμφώνως μὲ τοὺς τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ ἐν ἰσχύϊ Νόμους πρὸς ἀξιοπρέπειαν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Θρησκείας, ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας καὶ ἐπισκευῆν τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς τελευταίας βουλήσεως τῶν ἀφιερωσάντων αὐτά, καὶ ἵνα παραχωρῶνται τακτικῶς καὶ ἀμερολήπτως τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοὺς μονάζοντας». Διαμαρτύρεται για την κατάλυση της κανονικής τάξης και την αποξένωση όχι μόνο της μοναστηριακής περιουσίας αλλά και αυτών ακόμη των μοναχών από τον κανονικώς αρμόδιο γι' αυτές Ποιμενάρχη τους³⁶. Εκφράζει ακόμη την αγανάκτησή του για την εγκατάλειψη και την παρακμή των Μονών και των μετοχιών τους, την ακοσμία και την παραμέληση των Ναών, εκτιμώντας ότι «ταῦτα πάντα προέρχονται ἀπὸ τὸν τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου δημιουργηθέντα Κανονισμόν, δι' οὗ ἀφαιρεῖται παντάπασις ἡ τοῦ Ἀρχιερέως δικαιοδοσία ἐπ' αὐτῶν· καὶ ἀπαφῆνεται εἰς τὸ μνησθὲν Συμβούλιον, Ἐπιτρόπους καὶ Λογιστὴν νὰ θέτουν καὶ μεταθέτουν Δοκίμους, Ἱερεῖς καὶ Οἰκονόμους ἄνευ τῆν τοῦ Ἀρχιερέως γνώσιν καὶ γνώμην. Ἐναντίον οὐ μόνον τῆς βουλήσεως τῶν Κτητόρων αὐτῶν, καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων Ἀποστολικῶν τε καὶ Συνοδικῶν [...], ἀλλὰ καὶ τῆς λαῖκῆς Πράξεως τῆς δευτέρας Βουλῆς».

Καθώς το αίτημά του δεν θα ικανοποιηθεί, θα υποβάλει υπόμνημα στον ίδιο τον Αρμοστή. Τον ενημερώνει ότι, παρόλο που οι ίδιες οι Μονές διατηροῦν τη μεγάλη περιουσία τους, «συνεπεία τοῦ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐκδοθέντος Κανονισμοῦ τῶν Μονῶν, δυνάμει τοῦ ὁποῦ οἱ διαχειρίσις αὐτῶν ἐπεδόθη εἰς Κυβερνήτας καὶ Λογιστὴν καὶ Ταμίαν, διότι καὶ οἱ ἐν ταῖς Μοναῖς εὐρισκόμενοι Οἰκονόμοι, Ἱερεῖς καὶ Διάκονοι, καθυστεροῦνται τοῦ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἐπὶ ἐν ἔτος, καὶ ἄλλοι ἐπὶ διετίαν ὅλην, καταναγκαζόμενοι νὰ προστρέχωσιν ὡς ἐπαῖται παρὰ τοῖς ἐπιτρόποις, τῷ λογιστῇ καὶ τῷ ταμίᾳ καὶ νὰ ἐξαιτοῦνται ὡς ἐλεημοσύνην τὸν ἐπιούσιον Ἄρτον, διαμένοντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τοῦτο ἐν τῇ πόλει ἀντὶ νὰ προσκαρτερώσι, ἔχοντες τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ζῆν τοῖς κοινοβίοις πρὸς πλήρη ἐκπλήρωσιν

λης, «Ἐνα ιστορικό έγγραφο με δυνατά διαχρονικά μηνύματα», *Επετηρίς Εταιρείας Λευκαδικῶν Μελετῶν* Θ' (2003), Αθήνα 2004, σ. 113-120.

35. Για τα καθήκοντα και τον ρόλο του Εξάρχου ως οιονεύτη Πρώτου της Ιονίου Εκκλησίας, βλ. Ζαμπέλης, *Θεσμοί και Οργάνωση*, σ. 221-228 και 389-401.

36. Το από 21.11.1854 έγγραφο του ως άνω Μητροπολίτη προς τον Γραμματέα της Γερουσίας Λ. Δούσημανη δημοσιεύεται στο Ζαμπέλης, *Θεσμοί και Οργάνωση*, σ. 570-571.

τῆς νοερᾶς αὐτῶν ἐντολῆς. Πολλοὶ Ἐκκλησίαι τῶν Μονῶν εὐρίσκονται ἀνίκανοι πρὸς Ἱερουργίαν –καὶ αἱ κανδηλαὶ αὐταὶ τῶν Ἱερῶν εἰκόνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διαμένουσιν ἐσβεσμένοι ἕνεκα ἐλλείψεως ἐλαίου– καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνδεεῖς ὁδοιπόροι οὐδὲ τρίμα ἄρτου εὐρίσκουσιν ἐν τοῖς Κοινοβίοις, ἐνῶ τὰ ἄφθονα εἰσοδήματα αὐτῶν εἶναι ἐπιτετραμμένα πρὸς διατήρησιν τῶν μοναζόντων καὶ πρὸς λάμπιν καὶ δόξαν τῆς Ὁρθοδόξου θρησκείας»³⁷.

Ἄν καὶ ἡ ακριβολογία τῶν περιγραφῶν τοῦ Ἱεράρχη θα ἀμφισβητηθεῖ ἀπὸ ορισμένους Ἐπαρχιακοὺς Συμβούλους, ἄλλα ἀρχιερακὰ τεκμήρια τῆς ἰδίας χρονιάς ἐπιβεβαιώνουν τὴν τραγικότητα τῆς κατάστασης.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ παράδειγμα τῆς Ἱ. Μονῆς Ευαγγελιστρίας ἢ Κόκκινης Ἐκκλησίας Πλατυστόμων Λευκάδος. Ἡ ὀλιγομελὴς ἀδελφότητα ἔχει περιπέσει σὲ ἐσχατὴ ἐνδεια με ἀπόλυτη ἐλλείψη καὶ τῶν στοιχειωδῶν γιὰ τὴ διαβίωσή τους τροφίμων. Ὁ Οἰκονόμος τῆς Μονῆς, ἱερομόναχος Ἰωακείμ, ἀναγκάζεται νὰ ἀπευθύνει τὰ ἀκόλουθα ἐγγράφα στους λαϊκοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Μονῆς³⁸:

Μονῆ Ευαγγελιστρίας τῆ 7. Δεκεμ. 1856 Ε.Π.

Εὐγενεστάτη Κυρία Ἐπιτροπή,

*Σὰς γνωστοποιῶ ὅτι ὑστερούμεθα τὸ ἐλαιόλαδον ἀπὸ τὴν πρῶ-
την τοῦ ἀπερασμένου Ὀκτωβρίου καὶ ὑποφέρομεν πολλὴ ἕνεκα τῆς
ἐλλείψεως ταύτης τοῦ ἐλέου. Τώρα ὁμοσ ἡμεῖς τὸ γνωστοποιῶ πάλλιν
μήπως καὶ μᾶς κάμετε τὸ καλὸν καὶ μᾶς δόσητε ἢ ἐὰν δὲ μᾶς δόση-
τε τὸ ἐλεόλαδον νὰ μᾶς δόσητε τὰ χρήματα διὰ νὰ τὸ ἀγοράσουμε
διότι ὑποφέρομεν πολλά.*

Μένο κτλ.

Ἰωακείμ Ἱερομόναχος οἰκονόμος.

Ἐκλαμπροτάτη Κυρία Ἐπιτροπή,

*Ἐπειδὴ τὸ Ταμεῖον δὲν ἔχει νὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὀφειλόμενα διὰ τὸ πα-
ρελθόν ἤδη τριμένιον, παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Εὐγένειαν νὰ μᾶς
παραχωρήσῃ τὴν ἄδειαν ὅπως πωλήσωμεν πρὸς τὸ παρὸν μέρος τι ἐκ
τοῦ διαθεσίμου ἐδῶ γενήματος καὶ θεραπεύσωμεν τὰς κατεπειγούσας*

37. Το πλήρες κείμενο του υπ' αριθμ. 56/18.1.1856 υπομνήματος του ἰδίου Ἱεράρχη «εἰς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Λόρδον Μέγαν Ἀρμοστήν τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας» δημοσιεύεται στο Ζαμπέλης, *Θεσμοὶ καὶ Οργάνωση*, σ. 542-544.

38. Ἐχουν ἀναρτηθεῖ στὴν ψηφιακὴ πολιτιστικὴ συλλογὴ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους «Ἀρχαιομνήμων» καὶ συγκεκριμένα στα ΓΑΚ – Ἀρχεῖα Ν. Λευκάδας, Ἀρχειοθήκη Ἀρχιεπισκοπῆς, φάκ. υπ' αριθμ. 007, που περιλαμβάνει «Ἐπίσημα Μονῶν μετὰ τῶν σχετικῶν ἀναφορῶν καὶ λοιπῶν ἐγγράφων πρὸς τὸν Ἐπαρχον».

ἀνάγκας μας, διότι θά ἀπεκδεχθῶμεν τοιαύτας σεπτὰς ἑορτάς καί δέν θά ἔχωμεν τουλάχιστον οὐδέ τυρόν κατ' αὐτάς νά μεταλάβωμεν εἰς δόξαν καί εὐχαριστίαν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ἡμῶν. Καί τῷ ὄντι ἐάν ἡ Υ. Ε. δέν λάβῃ τήν καλωσύνην νά μᾶς χωρηγήσῃ τοῦτο τό πρόσφορον μέσον, ἡμεῖς τοιοῦτοι θά διατελέσωμεν καθ' ὅλον τό δωδεκαήμερον. Διό ἄς μὴ παρεμβάλλῃ ἀναβολήν, ἀλλ' ἄς ἐνεργήσῃ ἀμέσως ἵνα προλάβωμεν καί πορισθῶμεν μέρος τι καί θεραπεύσωμεν κατὰ τι τάς ἀνάγκας μας.

Μένω κτλ.

Ἐν Μονῇ Εὐαγγελιστρίας Τῆ 21ῃ Δεκεμβ. 1856 Ε.Σ.

Ὁ Εὐχέτης Σας

Ἰωακείμ Ἱερομόναχος

οικονόμος.

Πρός Τήν Εὐγενεστάτην Κυρίαν

Ἐπιτροπήν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας

Εἰς Ἁγίαν Μαύραν

Εὐγενεστάτη Κυρία Ἐπιτροπή

Ἡ κρίσιμος περίστασις μέ ἀναγκάζει νά φανερώσω πρὸς τήν Ὑμετέραν Εὐγένειαν τήν ἀνάγκην εἰς ἣν ὑπόκειμαι ἤδη. Ἡ Υ. Εὐγ. γνωρίζει καλῶς ὅτι κατὰ τήν εἰκοστήν πέμπτην τοῦ τρέχοντος μηνός ἡ παροῦσα Μονή τελεῖ ἐν ἔργῳ ἐπέτειον πανήγυριν εἰς τῆς ὁποίας τήν τέλεσιν ἔνεκα τοῦ συρόροντος πλήθους ἀπαιτοῦνται ὄχι ὀλίγα ἔξοδα. Ἡ αὐτή λοιπόν πανήγυρις ἐπῆλθεν ἤδη καί ἔνεκα τούτου ἀπαιτοῦνται νά ἔχωμεν καί τά συντελοῦντα αὐτῇ ἀναγκαῖα. Ἐγώ, καθὼς πρό ἡμερῶν σᾶς ἔγραψα, ὄχι μόνο δέν ἔχω νά τελέσω ἀπλῶς τήν πανήγυριν, ἀλλ' οὔτε κἂν νά συντηρήσω μίαν ἡμέραν τήν κοινότητα τοῦ Μοναστηρίου. Ἄν ἀγαθῇ τύχῃ ἔλιπεν ἐν εἶδος τῶν συμβαλλομένων, ἐγώ βέβαια θά ἐπάσχιζον νά προμηθευθῶ ἄλλοθεν χωρὶς νά παρενοχλήσω εἰς τό παραμικρόν τήν Υ. Ε. Πλὴν ἐν εἶδος λείπει ἄραγε, ἢ δύο, ἢ σχεδόν ὅλα, πλὴν τοῦ σίτου τί ἄλλο ἔχομεν ἤδη ἀνά χεῖρας; Τό χρηματικόν τό στερούμεθα. Τό ἔλαιον παρομοίως. Καί τέλος καί τό κρασίον ὡσαύτως. Δύναται λοιπόν ἄνευ τούτων νά τελεσθῇ κατὰ τό σύνθητες πανήγυρις; Τό κατ' ἐμέ εἶναι φύσει ἀδύνατον. Τούτων ἔνεκα παρακαλοῦμεν τήν Υ. Ε. νά συμερισθῇ τὰς φροντίδας ἡμῶν καί νά ἐνεργήσῃ προθύμως καί δραστηρίως ὥστε νά ἐξομαλυνθῶσιν αἱ παρεμπίπτουσαι δυσκολαί. Κατὰ τόν προϋπολογιστικόν Κατάλογον τῆς Μονῆς μας προσδιορίζεται πρὸς κατανάλωσιν εἰς τήν ἰδίαν αὐτῆς πανήγυριν εἶδος κρασίου βαρέλες τόν ἀριθμόν ἕξ -6. Ἐμεῖς ὅμως συμμορφούμενοι μέ τὰς τωρινὰς περιστάσεις συγκαταβαίνομεν νά μᾶς δοθῇ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὠλικοῦ

τούτου ποσοῦ, ἤτοι τὰς τέσσαρας μόνον βαρέλας, αἱ ὁποῖα καλῶς οἰκονομούμεναι θέλουν ἐπαρκέσει εἰς τὴν διάρκειαν τῆς πανηγύρεως.

Ἐντοσοῦτῳ ἀναθέτοντες πεποιθώτεσ εἰς αὐτὴν τὴν φροντίδα ταύτην, μένομεν ἀμέριμνι καὶ ἀφρόντιδες μέχρις οὗ μᾶς χορηγήσῃ τό μέσον πρὸς παρασκευάσιν τῆς συλλογῆς τοῦ βρωσίμου ὕλικου.

Μένω κλπ.

Ἐν Μονῇ Εὐαγγελιστρίας τῇ 13 Μαρτίου 1857 Ε. Π.

Ὁ Ὑμέτερος φίλος

Ἰωακείμ Ἱερομόναχος οικονόμος.

Ο Μητροπολίτης θα επανέλθει με νεότερο έγγραφό του προς τη Γερουσία και πάλι³⁹, παρουσιάζοντας τις διαλυτικές συνέπειες του ισχύοντος στη Λευκάδα «ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1850 Δημοτικοῦ Κανονισμοῦ καὶ τῆς χείρονος εἰς αὐτὸν γενομένης ἐφαρμογῆς ἐκ μέρους τοῦ Ἐπάρχου, Λογιστοῦ καὶ Κυβερνητῶν», ἐξαιτίας των οποίων «οὐ μόνον δὲ ἡ ἐσωτερικὴ κοσμιότης καὶ λαμπρότης τῶν Μονῶν ἐξέλιπε, ἀλλὰ καὶ ὁ δεσμὸς μεταξὺ Ἀρχιεπίσκοπου καὶ Ποιμένων κινδυνεύει νὰ διαλυθῇ· διότι διοριζομένων παρὰ τῆς Κοσμητικῆς Ἀρχῆς καὶ τῶν Οἰκονόμων καὶ τῶν Ἐφημερίων καὶ τῶν ἐτέρων Μοναχῶν, ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ Ποιμενάρχου καὶ ῥητῶς ἐναντίον τῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἱερῶν Κανόνων, ἡ τοσοῦτον ἀναγκαῖα τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπαρέγκλητος πειθαρχία διαρρήγνυται –καὶ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν Ἱερωμένων τυγχάνουσιν ἐπὶ τῷ κοσμικώτερον».

Ζητά μετ' επιτάσεως τὴν προσαρμογὴ τοῦ πρὸς τὸν Κανονισμό των Μονῶν τῆς Ζακύνθου, τὸν ὁποῖο ἐνέκρινε ἡ Γερουσία καὶ φαίνεται ευνοϊκότερος, ἀφοῦ ἀναθέτει τὸν διορισμὸ των Οἰκονόμων στὸν οικεῖο Μητροπολίτη.

Τὸ αἴτημα τοῦ Μητροπολίτη Λευκάδος κωδικοποιεῖται στὶς ἀκόλουθες φράσεις: «Καὶ λοιπὸν παραπλησία διάταξις πολλῶ μᾶλλον, ὡς ἐκ τῶν προεκτεθέντων καθίσταται ἀπαραίτητος διὰ τὰς Μονὰς τῆς Λευκάδος μετὰ τῆς προσθήκης καταλλήλου διατάξεως, ἱκανὰ ἐπαναφέρει τὴν προτέραν τῶν Μονῶν κοσμιότητα, καταντήσασα ἤδη ἐλεεινοτάτη. Ἐνεκα τοιούτων λόγων ἐξαιτούμεθα, ὅπως ἡ Ἐκλαμπροτάτη Γερουσία εὐαρεστηθῇ κατεπειγόντως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς μνησθείσας ἀναφορὰς καὶ τὰ νῦν ὑποβαλλόμενα καὶ προτρέψῃ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 17 Ἄρθρου τοῦ Ἐγχωρίου τῶν Μονῶν τῆς Λευκάδος Κανονισμοῦ, διὰ διατάξεως παρα-

39. Το ὑπ' αριθμ. πρωτ. 78 καὶ ἀπὸ 1/13.8.1856 ἐγγράφο του ἰδίου Ἱεράρχη πρὸς τὴ Γερουσία. Βλ. Ἀρχεῖο Ι. Μ. Λευκάδος καὶ Ἰθάκης: 01.01.005. Βιβλίον Ἐπιστολῶν Ι. Μ. Λευκάδος καὶ Ἀγίας Μαύρας (1856-1870), σ. 2-3. Βλ. καὶ Ζαμπέλης, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Λευκάδος*, τ. Β', σ. 267-269.

πλησίας ἐκείνης τῆς ἀντικατασταθείσης διὰ τὰς Μονὰς τῆς Ζακύνθου.– Πρὸς δὲ τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τοῦ ἀκολούθου 18, ὅπως ὁ Ἀρχιερεὺς κανονίζῃ τοῦ λοιποῦ πᾶν μέτρον, ἀφορῶν τὴν ἐσωτερικὴν κοσμιότητα τῶν Μονῶν, ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτὴν εἰς τὴν προτέραν τῆς θέσιν»⁴⁰.

Σε μια προσπάθεια άσκησης πολιτικῆς πίεσης προς το Επαρχιακό Συμβούλιο και τη Γερουσία υπέρ της τροποποίησης του Κανονισμού, σύμφωνα με το αίτημα του Μητροπολίτη, ομάδα εξήντα ἑξὶ κατοίκων της ορεινῆς Λευκάδας, κατ' ἐξοχὴν καλλιεργητῆς μοναστηριακῶν κτημάτων, απευθύνει την ἀπὸ 2/14.8.1856 ἐπιστολή⁴¹ στον Γερουσιαστὴ Λευκάδος Σπ. Βαλαωρίτη⁴². Οι χωρικοὶ διαμαρτύρονται για υπερβολικῆς και ἐξωπραγματικῆς προβλέψεις των δημόσιων ἐκτιμητῶν αναφορικά με την επικείμενη ἀπόδοση του ηρητημένου στα ἀμπέλια καρπού, τον οποίον εἶχαν μισθώσει ἀπὸ τις Μονές, και ἐξηγοῦν ὅτι «τότε οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν δημοπρασίαν ἐπιμένοντες εἰς τὰς ἀναχειρας των ἀνακριβεις τοῦ δημοσίου ἐκτιμητοῦ ποσότητος ἀναγκάζουν τούς δυστυχεῖς σέμπρους ἐκλέξας ἔν τῶν δύο, ἢ

40. Ζαμπέλης, *Ιστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος*, τ. Β', σ. 268.

41. Στα ΓΑΚ – Αρχεῖα Ν. Λευκάδας και συγκεκριμένα στον υπ' αριθμ. 07.01.011.015 φάκελο λυτῶν ἐγγράφων (1852-1857) σώζεται σε «ἀληθῆς ἀντίγραφον ἐξαχθέν ἀπὸ τῆς πρωτοτύπου ἱκετηρίου διαβιβασθείσης τῷ Ἐπάρχῳ ὑπὸ τῆς Ε. Γερουσίας» η ἀπὸ 2/14.8.1856 ἐπιστολή 66 κατοίκων των χωριῶν Καρυάς και Σφακιωτῶν Λευκάδος «πρὸς τὸν Ἐκλαμπρώτατον / Γερουσιαστὴν Λευκάδος / Ἰπόπτην Δρ. Σ. Βαλαωρίτην». Οι χωρικοὶ ἀπηύθυναν στον Γερουσιαστὴ την ἐπιστολή, ἐκεῖνος την ἐμφάνισε στη Γερουσία, η οποία και την ἀπέστειλε, με αριθμ. πρωτ. 898/30.8.1856, στον Ἐπαρχο Λευκάδος, προκειμένου να ληφθῆι ὑπόψη στο Επαρχιακό Συμβούλιο κατὰ τη συζήτηση για την τροποποίηση του Κανονισμού.

42. Μέλος της παράταξης των φίλα προσκείμενων στην Προστασία «Καταχθονίων», σταδιοδρόμησε στην ἐλληνικὴ πολιτικὴ σκηνή μετὰ την ἔνωση φτάνοντας στα ἀξιώματα του Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν και του Προέδρου της Βουλῆς. Βλ. Ε. Πολίτη, «Ο Σπυρίδων Ε. Βαλαωρίτης (1819-1887) Πρόεδρος της Βουλῆς των Ἑλλήνων (1882-1883)», *Τμητικὸ Αφιέρωμα Βιβλιοθήκης της Βουλῆς «Λευκαδίτες στην υπηρεσία της Βουλῆς των Ἑλλήνων»*, Ἀθήνα 2019, σ. 39-65. Δεν ἀποκλείεται να εἶχε σχεδιάσει τις ἐνέργειες αυτές ἀπὸ κοινού με τον Μητροπολίτη Γρηγόριο, ο οποίος προσγράφεται στους φίλους του τοπικοῦ «βαλαωριτικοῦ» κόμματος και φέρεται να του οφείλει την ἐκλογή του, προκειμένου να ἀναγκασθῆι μέσω της Γερουσίας ο πολιτικὸς ἀντίπαλός του, Ἐπαρχος Μ. Τσαρλαμπάς, να φέρει προς συζήτηση στο Επαρχιακό Συμβούλιο το ζήτημα της τροποποίησης του Κανονισμού. Στην κεντρικὴ και βόρεια Λευκάδα βρίσκεται ο μεγαλύτερος ὄγκος της ἐκλογικῆς «πελατείας» των Βαλαωριτῶν, που θα ἐπωφελοῦνταν πολιτικά ἀπὸ την πιθανὴ ἱκανοποίηση των αιτημάτων των χωρικῶν. Εξάλλου, η πιθανὴ τροποποίηση, τελικά, των ἀρθρῶν 17 και 18 του Κανονισμού και ο ὀρισμός των Οικονόμων ἀπὸ τον Μητροπολίτη θα προσέφερε και στον ἴδιο πρόσβαση στη διαχείριση της –πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσιμης, μέσω των «κατάλληλων» ἐκμισθώσεων κ.λπ. συμφωνιῶν– μοναστηριακῆς περιουσίας.

νά ἐνδώσουν καί ἄς ἀφανισθοῦν εἰς τήν ἐκτίμησιν ἢ νά ἐγκαταλείψουν εἰς τόν ἀφανισμόν καί τό ἰδικόν των μερίδιον».

Διαμαρτύρονται ἀκόμη για την ανελαστική διαχείριση των λαϊκών επιτρόπων και του Λογιστηρίου των Μονών, που απαιτούν τα οφειλόμενα εντόκως, όταν θα βρεθούν σε αδυναμία εξοφλήσεως των υπερεκτιμημένων οφειλών τους, σύμφωνα με τα ανωτέρω. Επικαλούνται, μάλιστα, την αντίθεση των έντοκων δοσοληψιών με το «Εκκλησιαστικόν Δίκαιον», τους ιερούς κανόνες δηλαδή, ειδικά όσον αφορά τα εκκλησιαστικά κτήματα, αφού «τά τῶν Μονῶν ἀγροκτήματα ἀνετέθησαν ὑπό τῶν προγόνων ἡμῶν πρός ἠθικόν καί ὕλικόν ὠφέλημα τῶν ἀπογόνων των καί παντοτινόν αὐτῶν μνημόσινον, διό τήν σήμερον οἱ αὐτῶν ἀπόγονοι, μάλιστα ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν εἰς περίστασιν ὅπου ἡμεῖς ὄχι, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκτιμήσεως ὄχι δέκα τοῖς % πληρώνομεν, ἀλλ' ἑκατόν τοῖς % καί πλέον, νά ἀναγκαζόμεθα νά πληρώνομεν καί τόκους».

Επισημαίνουν δε και την παρακάτω αντίφαση: «ἐνῶ ἐπί τῶν κυβερνητικῶν ἀγαθῶν δέν ἀπετῆτε τόκος, διά τί ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦτο νά ζητῆται;» Πέρα από την ιδιοτέλεια που μπορεί να υποκρύπτει αυτή η απαίτηση για άτοκες συναλλαγές, μαρτυρεῖ ασφαλῶς εὐγλωττα την κοινωνική διάσταση της γαιοκτησίας των εκκλησιαστικών καθιδρυμάτων. Σύμφωνα με τη λαϊκή αντίληψη και με την κρατούσα ὡς τότε πρακτική, η μοναστηριακή περιουσία ἔπρεπε να αξιοποιεῖται κατά τρόπο ευνοϊκό και επωφελή για τους ενδεείς χωρικούς και ὄχι με κερδοσκοπική λογική.

Τέλος, οι χωρικοί ζητούν: α) την πρόβλεψη ενός περισσότερο αντικειμενικού συστήματος εκτίμησης από πενταμελή επιτροπή: δύο εκτιμητές από την πόλη, δύο από την αντίστοιχη κτηματική περιφέρεια, ὡστε να γνωρίζουν τα εδάφη και την απόδοσή τους, και τον κυβερνητικό εκτιμητή, β) «Ὁ δέ τοκισμός νά ἐκλείψῃ διόλου ὡς ἀνοίκειος εἰς τάς Ἐκκλησιαστικές προσόδους» και γ) η απόδοση των μισθωμάτων στο Λογιστήριο των Μονών να γίνεται την επόμενη χρονιά, αφού θα ἔχει πωληθεῖ επωφελῶς ο καρπός που θα συλλεγεί από τα καλλιεργούμενα κτήματα.

7. Οι συζητήσεις στο Επαρχιακό Συμβούλιο Λευκάδος

α. Συνεδρίαση υπ' αριθμ. 93/11.9.1856 – Αναβολή

Τελικά το ζήτημα της τροποποίησης του Κανονισμού θα εισαχθεί για συζήτηση στο Επαρχιακό Συμβούλιο Λευκάδος⁴³ στην υπ' αριθμ. 93 και από

43. Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη σύνθεσή του την περίοδο αυτή, καρπό της

11.9.1856 συνεδρίαση του σώματος. Ο Έπαρχος Μάρκος Πέτρος Σπ. Τσαρλαμπάς⁴⁴ θα λάβει την πρωτοβουλία να εμφανίσει στο σώμα το από 1/13.8.1856 έγγραφο του Μητροπολίτη προς τη Γερουσία και την από 2/14.8.1856 αναφορά των 66 χωρικών προς την ίδια Αρχή.

Από την ανάγνωση του Πρακτικού της συνεδρίασης πληροφορούμαστε ότι υπέρ της ριζικής αναμόρφωσης του κανονιστικού πλαισίου για τη διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας στη Λευκάδα είχε ήδη ταχθεί με την από 31.12.1855 αναφορά του και ο «Αξιωματικός επί της Θρησκείας» Κ. Φίλιππας, ανιψιός του προηγούμενου Μητροπολίτη Ευγενίου Φέτση⁴⁵. Σχετικά με αυτήν γράφει ο Μητροπολίτης Γρηγόριος στον Αρμοστή: «Τούτων δὲ τῶν γεγονότων, ὡς μανθάνομεν, ἔκαμεν ἔντονον παράστασιν, ἐπικαλούμενος θεραπείαν ὁ ἐπὶ τῆς Θρησκείας σύμβουλος Κ. Κων. Φίλιππας,

---

μακροχρόνιας έρευνάς του στα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Λευκάδος, μας διέθεσε ευγενώς ο ιστοριοδίφης και τέως Δήμαρχος Απολλωνίων κ. Γεράσιμος Μελάς, τον οποίο και θερμά ευχαριστούμε.

44. Για σχετικές πληροφορίες βλ. Γ. Μελάς, «Ευάγγελος Θ. Τζαρλαμπάς (1819-1913), Προσωρινός Πρόεδρος της Βουλής (1890, 1895, 1896, 1897, 1899, 1902, 1903, 1905)», *Λευκαδίτες στην υπηρεσία της Βουλής*, σ. 75-77. Ακόμη, σύμφωνα με τον κ. Γ. Μελά, ο Μάρκος Τζαρλαμπάς (1803-1892) είχε λάβει ιδιαίτερη μόρφωση για τα δεδομένα της εποχής, έχοντας σπουδάσει στα Πανεπιστήμια της Παβίας και των Παρισίων, και είχε ανακηρυχθεί Διδάκτωρ του Δικαίου και των Πολιτικών Επιστημών. Ήταν οπαδός των ιδεών του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, φίλος του Αδ. Κοραή και του F. Guizot, αλλά και γαμπρός του ποιητή και πολιτικού Αριστοτέλη Βαλαωρίτη από την κόρη του, Ακριβή. «Άκρως φιλελεύθερος», κατά τον Ραγκαβή, και «σπάνια περίπτωση μόρφωσης», κατά τον Gladstone. Μετά την αποτυχία του να εκλεγεί στην Ιόνιο Βουλή, με την υποστήριξη του πεθερού του εκλέχθηκε Έπαρχος Λευκάδος. Ήλθε σε ρήξη με τους Αρ. Βαλαωρίτη και Πέτρο Σταματόπουλο, στον αποκλεισμό του 1854, κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο, για τα σιτηρά, συμβάλλοντας στη διάσωση της Λευκάδας από την πείνα, ενώ βοήθησε και στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της Ηπείρου την ίδια περίοδο. Διαβλέποντας ως Έπαρχος ότι γίνεται κατάχρηση της μοναστηριακής περιουσίας για πολιτικές σκοπιμότητες, διαφοροποιήθηκε από τα άλλα μέλη της κοινωνικής του τάξης, όπως φαίνεται και στις πηγές που εδώ δημοσιεύονται. Με τον Μητροπολίτη Γρηγόριο αντιπαρατέθηκε και άλλες φορές, παρεμβαίνοντας σε ζητήματα εσωτερικά της Εκκλησίας.

45. Ο Κωνσταντίνος Φίλιππας του Μιχαήλ, με καταγωγή από το χωριό Δρυμόνας (Κάτω Εξάνθεια), ήταν συμβολαιογράφος στην πόλη της Λευκάδας. Πολιτικά ανήκε στους «ενωτικούς», στον πολιτικό κύκλο του Αρ. Βαλαωρίτη, στην ίδια ομάδα με τους Δρα Εμμ. Σούρμπη, Δρα Ευστ. Πήλλικα και Δημ. Σούντια του Αγγέλου. Στις επαρχιακές εκλογές του 1853 ήρθε όγδοος, το 1855 όμως εξελέγη δεύτερος. Οι πληροφορίες προέρχονται από τον Γερ. Μελά.

ἀλλ' αὐτὴ διαμένει ἀνεξέταστος»⁴⁶. Πλην ὁμως [ο Κ. Φίλιππας] κρίνει ἀναγκαῖα τὴ σύνταξιν καθ' ὀλοκληρίαν νέου Κανονισμοῦ καὶ ὄχι τὴ μερικὴ τροποποίησιν ὀρισμένων ἀρθρῶν του, ἰσχυρίζομενος πῶς δὲν ὑπάρχει «κατεπίγουσα» ἀνάγκη γιὰ κάτι τέτοιο, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Μητροπολίτης, ἐνὸς θεωρεῖ δύσκολη τὴν προσαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ Κανονισμοῦ ποὺ θὰ διατηρηθῶν, με ἐκεῖνες ποὺ ζητεῖται νὰ τροποποιηθῶν.

Ὡς πρὸς τὸ ἐιδικότερο ζήτημα τοῦ διορισμοῦ τῶν Οἰκονόμων ὠστόσο, ὁ ἴδιος ἀξιωματοῦχος θὰ ὑποστηρίξει «ὅτι ὁ Οἰκονόμος ἐπέχων τὴν ἐσωτερικὴν διαχειρίσιν τῶν Μονῶν, πρέπει νὰ ὀνοματίζεται ὑπὸ τῆς διαχειριστικῆς Ἀρχῆς. Ἐάν τοιοῦτον ὑπῆρξε πρότερον τὸ σύστημα καὶ ὅτι θέλει ἔνεκα τοῦ ὑπάρχοντος Κανονισμοῦ ἢ ἐσωτερικὴ ὀικονομικὴ διαχειρίσιν τῶν Μονῶν, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμπιστευθῆ εἰς ἄλλον παρά εἰς τὸν οἰκονόμον. Δὲν βλέπει δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρύθμισεως καθότι ἀνέπαφα διατηροῦνται τὰ πειθαρχικὰ δικαιώματα τοῦ Ἀρχιερέως ἐπὶ τῶν ἱερωμένων προσώπων τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς· οἳτοι δὲ γνωρίζουσιν ἀρκούντως τὰ καθήκοντά των ὥστε οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει ὅτι θέλουσι ποτὲ ἐλλείψει ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν ἀρχηγόν των ὀφειλόμενον σέβας καὶ ὑπακοήν, εἰς πᾶν ὅ,τι ἀποβλέπει τὰ καθήκοντα τῆς τάξεώς των. Οὐδεὶς ἐπομένως κίνδυνος περὶ διαλύσεως τοῦ μεταξὺ Ἀρχιποιμένων καὶ ποιμένων δεσμοῦ».

Αναφέρει, ὠστόσο, πῶς γνώμη τοῦ παραμένει ὅτι «εἰς τὴν ὀνομάσιν τῶν Οἰκονόμων καὶ τῶν Ἐφημερίων νὰ λαμβάνηται ἢ γνώμη τοῦ Ἀρχιερέως», παρόλο ποὺ κατὰ τὴν ἀρχικὴν σύνταξιν τοῦ Κανονισμοῦ μειοψήφησε, με τὴν πλειοψηφία νὰ θεωρεῖ ὅτι «δὲν ἤθελεν εἶσθαι σύμφωνος ἢ διατάξις αὐτῆ με τὰς λοιπὰς τοῦ Κανονισμοῦ».

Ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ τοποθέτησιν τοῦ Ἐπάρχου. Αναφέρεται στὴ συζήτησιν παλαιότερης ἀναφορᾶς τοῦ Μητροπολίτη, ἀπὸ 22.11.1854, τὴν ὀποία ἀντέκρουσε με κείμενό του στα ἰταλικά ὁ Ἐπαρχιακὸς Σύμβουλος Δρ. Ἀπόστολος Ψωμάς. Ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἴδιος μεσολάβησε. «ὅπως μὴ διεγερθῆ δυσάρεστος ἀντενέργεια πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς ἐξουσίας» καὶ ζήτησε νὰ ἀναβληθῆ ἡ λήψιν ἀποφάσεως, «ἥτις ἤθελεν ἐπιφέρει δυσἀρεστοὺς συνεπείας».

Στὸ σκεπτικὸ τοῦ Ἐπάρχου εἶναι προφανῆς ἡ ἀδυναμία του νὰ ἀντιληφθῆ τὴ «χρησιμότητα» τῆς ὑπαρξῆς Μονῶν γιὰ τὴν Ὀρθόδοξιν Ἐκκλησία. Οὔτε ὡς «εργαστήρια ἀγιότητος» γιὰ τοὺς ἐκεῖ ἐνασκουμένους μπορεῖ νὰ τα κατανοήσῃ οὔτε ὡς «πνευματικὰ παιδευτήρια» καὶ φορεῖς πολυδιάστατης ὠφέλειας γιὰ τοὺς πολλαπλὰ εὐεργετούμενους προσκυνητῆς

46. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθμ. 56/18.1.1856 ὑπόμνημα τοῦ Ἱεράρχη πρὸς τὸν Ἀρμοστή στο: Ζαμπέλης, *Θεσμοὶ καὶ Οργάνωσιν*, σ. 543.

ή περιοίκους δύνανται να τα αντιληφθεί. Θεωρεί τα μοναστήρια θεσμό αναχρονιστικό και μεσαιωνικό κατάλοιπο, χώρους διατροφής αμαθών και αργόσχολων ανθρώπων, που μπορούν να ωφελήσουν το κοινωνικό σύνολο μόνο με την κατάλληλη αξιοποίηση της περιουσίας τους. Προϋπόθεση είναι αυτή να τεθεί υπό τη χρηστή διαχείριση των πολιτειακών παραγόντων, με παράλληλο περιορισμό των εκκλησιαστικών λειτουργιών αποκλειστικά και μόνο στα ιερατικά τους καθήκοντα. Θεωρεί ότι η ελάττωση του αριθμού των μοναχών συμβαδίζει με «τοῦ αἰῶνος τήν πρόοδον» και δείγμα πολιτισμού, που απειλείται από τον «άνεμοστρόβιλον τῆς κερδοσκοπίας».

Ἐχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς τον συλλογισμό του Μ. Τσαρλαμπά σε όλη του την έκταση. Αναφέρει χαρακτηριστικά:

Ὅ,τι γινώσκω νά φανερώσω εἰς τό Συμβούλιον εἶναι ἤδη εἰς αὐτό γνωστόν ὡς ἐκ τῆς πείρας ἦν αὐτό τό ἴδιον ἔλαβεν ἐπί τῆς ὑποθέσεως τῶν Μονῶν. Αὐτό καί κατὰ γράμμα καί κατὰ πνεῦμα συμμορφούμενον μέ τούς νόμους 31 καί 64 τοῦ Β' Κοινοβουλίου ἐσεβάσθη μετ' ἐμοῦ καί τήν δικαιοδοσίαν ἐπί τῶν Μονῶν τήν Ἱερατικήν, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ὡσάκις ἔλαβεν ἐνοχήν τινα ὄλως διόλου ἀποβλέπουσαν τήν οἰκονομικήν τῆς περιουσίας τῶν Μονῶν διαχείρισιν, μέ ἠθικώτατον σκοπόν καί εὐαγγελικήν ἐντολήν διέθεσε τά περί τῶν προσόδων των. Καί ὅπως τό προηγούμενον Δημογεροντεῖον οὕτω καί τό τωρινόν τάς μέν καταχρήσεις ὅσον ἐδύνατο ἐμετρίασε, τά δέ ἐκ τῶν Μονῶν ἐξοικονομηθέντα διέθεσε μέ χριστιανικόν σκοπόν. Ὡς ἐκ τούτου βεβαίως πρέπει νά ἐδυσαρεστήθησαν οἱ τρεφόμενοι εἰς τάς καταχρήσεις καί οἱ μετέχοντες εἰς αὐτάς, ἀλλ' οὐχ ἦττον πραγματικά καί ἠθικά εὐεργετήματα ἐπραγματοποιούντο ἐσκεμμένως καί ἀμερολήπτως τῶν ἀληθῶν δυστυχημάτων. Ἰατροί καί φάρμακα ἐχορηγήθησαν εἰς κοινότητος πασχούσας ἀπό νόσον καί πενίαν, ἀδύνατοι καί ἐγκαταλελειμμένοι οἰκογένειαι ἐβοηθήθησαν καί βοηθοῦνται. Συστάσει τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ὁ προβεβηκώς τῇ ἡλικίᾳ Πρωτοσύγγελλος τῆς Ἐκκλησίας πρό καιροῦ βοηθεῖται ἐκ τοῦ Ταμείου τῶν Μονῶν καί ἄν δέν ἐφορτώθησαν αἱ Μοναί ἀπό ἀργούς καί ἀμαθεῖς, καί ἄν εἰς ἐκεῖνους δέν αὐξήνηθι ὁ ἀριθμός τῶν διατριβούντων, μήπως πολλάκις προσκαλεσμένοι νά ἐνδώσητε εἰς τοιαύτας ἀπαιτήσεις, βεβαίως κατὰ τοῦτο ἐσυμμορφώθητε καί μέ τό πνεῦμα τῶν Νόμων τοῦ Κοινοβουλίου καί μέ τοῦ αἰῶνος σας τήν πρόοδον.

Ὅ,τι μέ κάμνει νά ἀπορῶ σήμερον εἶναι νά ἀκούω ὑποθαλαπομένην καί προσκαλουμένην νέαν ἄλλην πορείαν καί τάσιν, ἧτις πρό τεσσαράκοντα ἤδη χρόνων εὐτυχῶς ἐξέλειπεν.

Ἀληθές εἶναι ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρχον εἰσέτι 13 ἄλλαι Μοναί καί μετόχια, εἰς τάς ὁποίας διετρέφοντο καί ἐν ἀργίᾳ διῆγον ἐπέκεινα τῶν 300 ἀναχωρητῶν Ἱερωμένων καί Καλογήρων. Ἀλλά τό πνεῦμα τοῦτο ψευδοῦς θεοσεβείας εὐτυχῶς ἐξέλειπεν οὔτε ἐλπίζω ὅτι θέλει ποτέ ἐκ νέου εἰσαχθῆ· οὔτε νομίζω ὅτι θέλει ποτέ εὔρει ὑποστηρικτήν. Ὅ,τι ὁ πολιτισμός μέχρι τοῦδε ἐκέρδισεν, δέν πιστεύω ποτέ ὅτι θέλει τό κρημνίσῃ διὰ μιᾶς ὁ ἀνεμοστρόβιλος κερδοσκοπικῶν προλήψεων. Εἰς τάς σήμερον ὑπαρχούσας Μονάς γινώσκετε Κύριοι πόσοι εἶναι οἱ διατρεφόμενοι λαϊκοί, προσωρινῶς εἰς αὐτάς ὑπηρετοῦντες, καί πόσοι εἶναι οἱ ἱερωμένοι.

Εἰς μέν τήν Μονήν Κοκκίνης Ἐκκλησίας δύο Μόνοι ὑπάρχουσιν Ἱερομόναχοι. Ἐρωτῶ Κύριοι, μή οἱ δύο οὗτοι Μονάζοντες ἀναστατώθησαν κατά τοῦ Ἀρχιερέως; Μή ἀπειθήσαν, Κύριοι; Μή τοιοῦτον τι ἀκολουθήσαν, ὑμεῖς ἐφανίσθηται ὑπερασπισταί αὐτῶν κατά τοῦ Ἀρχιερέως; Ἡ μήπως, ὅπως ὑπάρξῃ ὑπηρεσία καί δικαιοδοσία Ἱερατική ἐπί τῶν Μονῶν, ἀνάγκη νά προὑπάρξῃ ἀριθμός πολύς Καλογήρων καί καλογηρομονάχων; Ἀνάγκη τά τεσσαράκοντα κελία τῆς Μονῆς ἐκείνης ὡς λέγεται ἐκ νέου νά κατοικηθῶσιν εἰς τοῦτον τόν αἰῶνα τῶν Φώτων ὑπό ἀγραμμάτων καί ἀργῶν ἀναχωρητῶν;

Ἡ Μονή τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εὐτυχῶς σήμερον δέν ἔχει εἰμὴ ἓνα μόνον Ἱερομονάζοντα, τόν Οἰκονόμον Ἀνανίαν Κονδυλάτον, γνωστόν Κύριοι εἰς Ὑμᾶς, καί ἓνα διάκονον. Μή ἔλειπεν Κύριοι ἐκ μέρους τούτων ἢ πρὸς τόν Ἀρχιεπίσκοπον ὀφειλομένη πειθαρχία;

Δύο μόνον εἰς τήν Μονήν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰσὶν οἱ Ἱερομονάζοντες, μή καί παρά τῶν δύο τούτων παρημελήθησαν τά Ἱερατικά καθήκοντα; Μή ἀνυποταξία καί ἀπειθία ἠκολούθησε, τήν ὁποίαν ὑμεῖς Κύριοι νά ὑπερασπίσθητε; Βεβαίως οὐχί! Καί ὁ ἐπί τῆς Θρησκείας Σύμβουλος ἀνατροφῆν λαβῶν ὄλως θρησκευτικῆν ὑπό τοῦ Μακαρίτου θεοῦ του Μητροπολίτου, τοῦ Προκατόχου τοῦ νῦν, βεβαίως δέν ἤθελε ποτέ φανῆ ὑπερασπιστής οὔτε τῆς μικροτέρας παραμελείας τῶν Μοναζόντων, ἂν αὕτη προσέβαλλε τόν Μητροπολίτην, καί τάς ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίας του αἰ ὁποῖα κατά τό γράμμα καί τήν οὐσίαν τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Νόμου ἀκέραιοι διαμένουσιν ἐπί τῶν ἐσωτερικῶν καί ἱερατικῶν καθηκόντων καί δικαιωμάτων τοῦ Μητροπολίτου ἐπί τῶν προσώπων τῶν Μοναζόντων. Ἡ πλουσία αὕτη Μονή τοῦ Ἁγ: Ἰωάννου ἄλλοτε Κύριοι μέ τά ἑαυτῆς παρεκκλήσια καί μετόχια διετρέφον, ὡς λέγεται, 120 Καλογήρους· μή εἶναι ἴσως καί ἄλλοτε ἀνάγκη νά ἀναζωπυρωθῇ τό πνεῦμα τοῦ μεσαιῶνος καί νά κατασκηνωθῇ παρ' ἡμῖν ἐν ζῆμίᾳ τοῦ παρόντος πολιτισμοῦ; Μή εἶναι

σκοπός ὅπως ὑπάρξη δικαιοδοσία ἐκτεταμένη ἐπὶ προσώπων, νά ὑπάρξη κόσμος ἱερατικός καί μοναχικός βίος; Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε Κύριοι ἔχωσι τά πράγματα καί ὅπως δῆποτε θέλει διαθέσει περί αὐτῶν ἡ Ἄνωτέρα Ἐξουσία, ἐγὼ βλέπων ἑμαυτὸν προσβαλλόμενον εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ Μητροπολίτου, εἶμαι ἔτοιμος ὅτε προσκαλεσθῶ ἐπὶ ῥητῶν κατηγοριῶν καί συγκεκριμένων γεγονότων, νά ζητήσω ἐρεύνης πεφωτισμένην καί εὐρείαν, καί ἔτοιμος εἶμαι ὑπερασπιζόμενος τοῦ νῦν καί τοῦ πρώην Δημογεροντείου τὴν πορείαν, τά μέτρα αὐτῶν καί τὰς πράξεις των, νά ἀποδείξω ἀναντιρρόητως ὅτι ποτέ εἰς ταύτην τὴν νῆσον δέν ἐδόθη ἠθικωτέρα ὄθησις καί διεύθυνσις τῶν οικονομικῶν τῶν Μονῶν, οὔτε ποτέ ἔγινε διάθεσις χριστιανικωτέρα καί κοινωφελεστέρα σύμφωνα μέ τὴν ἀληθῆ εὐαγγελικὴν ἐντολήν εἰς τὰς προσόδους αὐτῶν.

Σχετικά με την αναφορά των χωρικών, ο Ἐπαρχος καὶ Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Μ. Τσαρλαμπάς θα υποδείξει ἐμμέσως πλην σαφῶς τὸν Μητροπολίτη ὡς υποβολέα τῆς, ἀναφέροντας ὅτι συνεγράφη «διὰ σπανίαν συγκαιρίαν» μία ἡμέρα μετὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Ἱεράρχη πρὸς τὴ Γερουσία, ὅτι τὸ πρωτότυπο ἔχει γραφτεῖ με τὸ χέρι τοῦ Ἀρχιδιακόνου του, ἐνῶ τὶς υπογραφές τῶν χωρικῶν συγκέντρωνε ὁ ἀνιψιὸς του. Ἀμφισβητεῖ, ἀκόμη, ὅτι οἱ υπογράφοντες εἶναι πράγματι καλλιεργητὲς μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ μάλιστα συνεπεῖς σὺς υποχρεώσεις τοῦς⁴⁷, ἐνῶ θεωρεῖ προσβλητικούς καὶ ἀνακριβεῖς τοῦς ἰσχυρισμοὺς τῶν χωρικῶν γὰρ τὰ μέλη τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου⁴⁸.

47. «Τὴν ἀναφορὰν ταύτην Κύριοι βλέπετε ὑπογεγραμμένην καὶ ἀπὸ χρεώστας καὶ μὴ χρεώστας, ἀπὸ ἀγρολήπτας καὶ μὴ ἀγρολήπτας, ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες ποτέ δέν ἐνθυμήθησαν ὅτι ὑπάρχει Ταμεῖον Ἐκκλησιαστικόν εἰς ὃ χρεωστοῦσι καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες ἤδη ἀπώλεσαν πάσαν φερεγγυότητα καὶ συνεπεῖα αὐτῆς τὰ χρεωστούμενα εἰς τὰς Μονὰς Κεφάλαια ἀπώλεσθησαν πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἤδη».

48. «Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης Κύριοι κατηγορεῖσθε ὡς ἄσπλαγχοι πιστωταί, καταμηνέσθε ὅτι ἀπεσύρατε ἀφ' ὑμῶν τὴν εὐνοίαν τοῦ κοινού, καταδικάζεσθε ὅτι καταναγκάζετε τοὺς ἀγρολήπτας νά ἐργάζωνται ἄνευ ἀμοιβῆς καὶ ὠφελείας. / [...] Σὰς ὑποκύπτω σήμερον εἰς τὰς σκέψεις σας, καὶ μετὰ λύπης μου σὰς ἐκφράζω ὅτι ἐνῶ ἐπροσκυρώσατε εἰς ὄφελος τῶν χρεώστων μὴ ἐγκαθιδρύθητε μετὰ τὴν ἐκλογὴν σας εἰς τὴν θέσιν σας, πεντάμηνον προθεσίαν εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς χρεώστας, ἐνῶ διετάξατε ἀναστολὴν δικαστικῶν πράξεων, δι' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ἐκείνης, ἐνῶ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπροκρίνατε μᾶλλον χαριζόμενος εἰς τὰς περιπτώσεις καὶ δυσχερείας τοῦ ἔτους νά ἴδῃτε κενόν τὸ Ταμεῖον τῶν Μονῶν, καὶ παραπονουμένους τοὺς ἐξ αὐτοῦ μισθουμένους καὶ διατρεφόμενος, ἔνεκα τῆς ὑστερήσεως τῶν μισθῶν των, μέ ὅλα ταῦτα ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καὶ τῶν Εὐαγγελικῶν ἀρετῶν κατηγορεῖσθε

Τελικά το σώμα θα αποδεχθεί ομόφωνα την πρόταση του «Αξιωματικού επί της Θρησκείας» Κ. Φίλιππα και θα αναβάλει επ' αόριστον τη λήψη αποφάσεως.

β. Συνεδρίαση υπ' αριθμ. 95/25.9.1856 – Αναβολή

Η Γερουσία, υπό την έγκριση της οποίας τελούσαν όλες οι αποφάσεις του Επαρχιακού Συμβουλίου, θα επανέλθει με το υπ' αριθμ. πρωτ.: 918/22.9.1856 έγγραφό της και θα ζητήσει, «ὅπως τό Συμβούλιον ἐντός ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας ὀκτῶ ἡμερῶν ἀποφανθῆ περί τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως ἀφορομένης ἀπό τήν ἀναφοράν τοῦ Μητροπολίτου περί τροπολογίας τινός εἰς τόν Κανονισμόν τῶν Μονῶν».

Πράγματι, ὁ Ἐπαρχος θα θέσει το θέμα και στην υπ' αριθμ. 95 και από 25.9.1856 συνεδρίαση. Σε αυτήν όμως συμμετέχει ο Επαρχιακός Σύμβουλος Δ. Βασιλόπουλος⁴⁹, ο οποίος απουσίαζε από εκείνη της 11^{ης} του ίδιου μήνα. Ο εν λόγω Σύμβουλος ταυτίζεται πλήρως με τις θέσεις του Μητροπολίτη και επιχειρηματολογεί υπέρ της τροποποίησης των άρθρων 17 και 18 του Κανονισμού. Στο Πρακτικό η θέση του καταγράφεται ως εξής:

Ὁ Κύριος Βασιλόπουλος παρατηρεῖ

Ὅτι ἡ ἀναφορά τοῦ Μητροπολίτου Λευκάδος βασιίζεται ἐν τῷ Νόμῳ καί ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἀξιοπρεπείᾳ καί κατὰ τήν γνώμην του ὀφείλει νά παραδεχθῆ.

Α.ον διότι δι' αὐτῆς αἰτεῖται παρά τοῦ Μητροπολίτου ἡ Ἐκκλησιαστικῆ ἐξουσία ἐκεῖνη ἣτις εἰς αὐτόν εἶναι ὄλως ἀποδοτέα, καθ' ὃ ἔχουσα σκοπόν τήν τῆς Ἐκκλησίας κωσμιώτητα καί τῆς Μοναστικῆς οἰκογενείας τήν Εὐαγγελικὴν πειθαρχείαν.

Β.ον Διότι δέν δυνάμεθα νά ὑποθέσωμεν ὅτι ἡμεῖς γινώσκωμεν κάλλιον τοῦ διευθύνοντος τήν Ἐκκλησίαν τούς Ἱερεῖς, ὅπως διωρίζωμεν ἐκείνους εἰς τὰς Μονάς οἵτινες δύνανται καί τόν Ναόν τοῦ Ὑψίστου

ὅτι ἀποσύρατε τήν εὐνοίαν ἐκείνων, ὑπέρ τῶν ὁποίων ἐπεκτεῖνατε εὐεργετικὴν καί βοηθείας χεῖρα».

49. Ο Δημήτριος Βασιλόπουλος ήταν υποδικηγόρος, σύμφωνα με την ιόνιο δικονομία, όπως και ο πατέρας του, Μηνάς. Στην οικογένειά του, που συνδεόταν με τα χωριά Φτερόν και Βουρνικάς αλλά και με την πόλη, ανήκαν και δύο κληρικοί, ο ιερέας Ιωάννης (1709-1725) και ιεροδιάκονος Νικηφόρος (1711 και μετά). Ο ίδιος συμμετέχει στα κοινά, συνεργαζόμενος με τον ενωτικό βουλευτή Λευκάδας και δικηγόρο Δρα Ιωάννη Μαρίνο. Στις εκλογές του 1853 για το Επαρχιακό Συμβούλιο ήρθε έκτος και τρίτος το 1855. Οι πληροφορίες προέρχονται από τον Γερ. Μελά.

νά ὑπερετοῦσι καί τήν αὐτῶν ψυχικήν σωτηρίαν νά ἐπιμελοῦνται ἐνῶ ὁ Μητροπολίτης μόνος κάλλιον παντός ἄλλου γινώσκει τά τῆς Ἐκκλησίας.

Γ.ον Διότι τό σύστημα τοῦτο, τό ὁποῖον συνάδει πληρέστατα μέ τά ἄρθ. 18 καί 19 τῆς πράξεως ἄρθ. 31 τοῦ Β' Κοινοβουλίου ἄτινα ἐξωκλείουν τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Ἀρχιερέως τήν μόνην οἰκονομικήν διαχείρισιν, παρεδέχθη καί ἀπό τό Δημογεροντεῖον Ζακύνθου τῇ ἐπικυρώσει τῆς Ἐ. Γερουσίας καί ἡμεῖς δικαίως ἠθέλαμεν κατακρηθῆ ἄν παραιστανόμεθα ὀλιγότερον προσκεκολυμένοι τῶν Ζακυνθίων εἰς τήν ἀμώμητον ἡμῶν θρησκείαν καί εἰς τόν ἀξιοσέβαστον Ἱεράρχην τῆς ἡμῶν Ἱερᾶς Ἐκκλησίας.

Δ.ον Διότι ἐπίσης ἀφ' οὗ εἶναι ἀναντήρητον ὅτι ὁ ἐσωτερικός καλοπισμός τῶν Ἐκκλησιῶν παρημελήθη ὅλος δι' ὅλου καί κατήντησεν εἰς οἰκτράν κατάστασιν ἀντί τῆς λαμπρότητος ἐκείνης ἣτις εἰς αὐτάς ὀφείλει καί εἰς ὃν ἀπέβλεψεν ἡ αὐτή κοινοβουλευτική πράξις καί ἄν εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι ὁ καλωπισμός οὗτος εἶναι ὅλως ἀποδοτέος εἰς τόν Ἱεράρχην εἶναι ἐπόμενον ὅτι ἐξ αὐτοῦ πρέπει νά προκαλεῖται πᾶν μέτρον πρὸς τοῦτο ὅπως λάβῃ τήν ἐκτέλεσιν.

Επιπλέον, υποβάλλει συγκεκριμένη πρόταση για την ακριβή διατύπωση των τροποποιητέων διατάξεων:

1.ον Νά μεταρρύθμη(σ)θῇ τό ἄρθ. 17 τοῦ Κανονισμοῦ τῶν Μονῶν 18 Σεπτεμβρίου 1850 σύμφωνα μέ τήν τελεσθεῖσαν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Δημογεροντείου

2.ον Νά μεταρρύθμισθῇ τό ἄρθ. 18 τοῦ αὐτοῦ Κανονισμοῦ ὡς ἀκολούθως

Ἐδαφ. 1^{ον}: Ὁ Ἀρχιερεύς νά ἐπαγρυπνῇ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τήν καλήν τάξιν τῶν Μοναχῶν καί τήν εὐπρέπειαν καί κωσμιώτητα τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί διά τήν πρέπουσαν ἐν αὐταῖς Ἱερουργίαν· πρὸς τοῦτο δέ ἀπευθύνει ἀναφοράν εἰς τό Δημογεροντεῖον διά πᾶν μέτρον ἐπιφέρων τήν εὐπρέπειαν καί κωσμιώτητα τῶν Ναῶν ὅπως ἐκτελεσθῇ ἄνευ ἀναβολῆς.

Ἐδαφ. 2^{ον} : Οἱ Οἰκονόμοι ἀναφέρουσι πρὸς τόν Ἀρχιερέα πᾶν ὅτι ἀφορᾷ τοὺς Ἱερεῖς καί ἄλλα πρόσωπα τῶν Μονῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τό Ἐκκλησιαστικόν μέρος καί ἀπευθύνονται εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους διά πᾶν τό ἀφορόν τάς ζημίας ἢ παραβιάσεις συνόρων τῶν κτημάτων ὅπως μή συμβαίνει ἢ ἐλαχίστη ζημία εἰς τά κτήματα τῶν Μονῶν.

Ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπό τον Κ. Φίλιππα σε ποια διάταξη νόμου ερείδεται ἡ πρότασή του, «ὅπως εὐρεθῇ εἰς κατάστασιν νά γνωμοδοτήσῃ ἀκολούθως

ἐν πλήρει πεποιθήσει», ο Δ. Βασιλόπουλος επικαλέσθηκε τα άρθρα 18 και 19 της Πράξης ΛΑ'/1825, που προανέφερε⁵⁰, και τα οποία –κατά τη γνώμη μας– είναι σαφή. Το πρόβλημα δημιουργεί η εξαιρετικά διασταλτική ερμηνεία της έννοιας «οικονομική διακυβέρνησις», στην οποία παγίως προβαίνουν οι διοικητικές αρχές. Ο Κ. Φίλιππος θεωρεί άσχετες με το ζήτημα τις διατάξεις αυτές και ζητά αναβολή της συζήτησης. Παρά την επιμονή του Επάρχου και του Συμβούλου Δ. Βασιλοπούλου «νά συζητηθῆ σήμερον ἢ ὑπόθεσις ὅπως ἐπιταχυνθῆ ἡ ἐκπεραιώσις τοῦ ἀντικειμένου τούτου», τα λοιπά μέλη του Συμβουλίου «ἐπί πλειοψηφίας παραδέχονται τὴν πρότασιν τοῦ Κυρίου Φίλιππα καὶ ἀναβάλλουν τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὴν ἀκόλουθον συνεδρίασιν».

γ. Συνεδρίαση υπ' αριθμ. 96/27.9.1856 – Απόφαση

Το θέμα συζητήθηκε εκ νέου στην αμέσως επόμενη συνεδρίαση, υπ' αριθμ. 96 στις 27.9.1856, η οποία άρχισε με την ανάγνωση των Πρακτικών της προηγούμενης και την επαναφορά της προτάσεως του Δ. Βασιλοπούλου.

Ἐτερος Επαρχιακός Σύμβουλος, ο Ι. Λογοθέτης⁵¹, εισηγείται αρνητικά

50. Η Π. ΛΑ'/3.5.1825, «διὰ τῆς ὁποίας διευθετίζονται τὸ Κατάστημα, αἱ δυνάμεις καὶ ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐπικρατοῦσης Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἐνωμένου Κράτους τῶν Ἴονικῶν Νήσων» δημοσιεύεται στο συλλεκτικό ἔργο: *Atti emanati dal Secondo Parlamento degli Stati Uniti delle Isole Jonie sotto la Costituzione del 1817 durante la sua seconda sessione, tenuta nell' anno 1825, Stampati coll' autorizzazione del Governo Generale*, Corfu 1827, σ. 45-56. Τα εν λόγω άρθρα προβλέπουν σχετικά με τη δικαιοδοσία των Αρχιερέων ἐπὶ λέξει τα ἐξῆς: Ἄρθ. 18 Π. ΛΑ'/1825: «Αὐτοὶ πρέπει νὰ ἔχουν Ἐξουσίαν ἀπόλυτον ἐπάνω εἰς τὴν Ἐσωτερικὴν εὐταξίαν κάθε εἵδους Ἐκκλησιῶν. Εἰς ὅ,τι δὲ ἀποβλέπει τοὺς τύπους τῆς Λατρείας, πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπάνω εἰς τὰ Ἦθη καὶ εἰς τὴν Ἐξωτερικὴν ὁδηγίαν τῶν Ἱερέων, καὶ νὰ τοὺς παιδεύωσιν Ἐκκλησιαστικῶς, καθὼς ἐδῶ ἀκολούθως θὰ ἐξηγηθῆ, ἢ θὰ τοὺς παιδεύωσι διὰ μέσου τῆς Πολιτικῆς Ἐξουσίας». Ἄρθ. 19 Π. ΛΑ'/1825: «Αὐτοὶ θὰ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν νὰ διατάττωσιν εἰς τὰ διάφορα Μοναστήρια τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν Ἐθίμων καὶ τῶν Κανονικῶν Πειθαρχιῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀνακατῶνωνται εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Κυβέρνησιν τῶν ἰδίων».

51. Ο Ιωάννης Λογοθέτης εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς επαρχιακοὺς συμβούλους που δεν προέρχεται ἀπὸ τὴν ευγένεια ἢ τὴν αστική τάξη τῆς πόλης. Προέρχεται ἀπὸ τὸ χωριὸ Εγγλουβή, που διαθέτει μεγάλο ἀριθμὸ ἐκλεκτῶρων και συνεπῶς οικονομικὰ ανεξάρτητων πολιτῶν. Κατάγεται ἀπὸ ευκατάστατη οἰκογένεια με μεγάλη κτηματικὴ περιουσία για τα δεδομένα τῆς εποχῆς. Πολιτικὰ βρίσκεται πιο κοντὰ στον Βουλευτὴ Δρα Γεράσιμο Σέρβο. Το 1855 ἐκλέχθηκε για πρώτη φορά επαρχιακὸς σύμβουλος στην πέμπτη θέση. Οἱ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τον Γερ. Μελά.

για την τροποποίηση των δύο επίμαχων άρθρων του Κανονισμού, που αφορούν τον διορισμό των Οικονόμων, με το σκεπτικό ότι αφορούν αποκλειστικά την οικονομική διαχείριση των μοναστηριακών κτημάτων, όπως εξάλλου και το σύνολο των διατάξεων του Κανονισμού⁵², και δεν άπτονται της πνευματικής εξουσίας του Μητροπολίτη. Όπως αναφέρει, «αυτή δέν ἔχει ἀνάγκη ἐξουσιοδοτήσεως διὰ κανονισμοῦ διότι ὁ Ἀρχιερεὺς ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ ὡς πρὸς τὰ πνευματικὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοὺς Κοινοβουλευτικούς νόμους, τίποτε δέ δέν τὸν ἐμποδίζει ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σήμερον ἐν ταῖς μοναῖς νὰ διορίζει τοὺς πνευματικούς ἐκείνους ἀρχηγούς ἐκ τῶν ὁποίων πνευματικῶς νὰ ἐξαρθῶνται οἱ λοιποί». Μπορεῖ δηλαδή νὰ διορίζει ακωλύτως τοὺς Ἡγουμένους, οἱ ὁποῖοι, ωστόσο, δὲν θὰ μποροῦν νὰ ἔχουν καμία ἀνάμειξη στὴν οικονομικὴ διαχείριση τῶν Μονῶν.

Θεωρεῖ, ἀκόμη, ἀτοπὴ μιὰ ἀποσπασματικὴ τροποποίησις τοῦ Κανονισμοῦ, διότι «εἶναι ἀπαραίτητον ὥστε πᾶσα τοιαύτη νὰ συναρμολογηθῇ μὲ τὸ σύνολον ὅπως μὴ προέλθῃ ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ἀντίφασις εἰς τὰ λοιπὰ μέρη καὶ μὴ κατασταθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ ἀσυμβίβαστοι ὅπερ ἡμπορεῖ νὰ παραλύσῃ τὴν ἐκτέλεσίν του».

Προσθέτει ἀκόμη ὅτι «τό μέτρον τό ὁποῖον ἐλλείφθη παρὰ τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου Ζακύνθου [...] δέν ἀποβλέπει διορισμόν οἰκονόμων, οὔτε λοιπὴν διαχείρισιν ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴν Ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν τῶν Μονῶν τὴν ὁποῖαν πλήρως χαίρεται καὶ ἡ Αὐτοῦ Πανιερότης».

Ὅταν ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Ἐπαρχος καὶ Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Μ. Τσαρλαμπάς, υπέβαλε μιὰ πρότασις στὸν ἀντίποδα ἀκριβῶς ἐκείνης τοῦ Μητροπολίτη. Στὴν ἐντονότερη ἀνάμειξη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Αρχῆς στα ἐσωτερικὰ τῶν Μονῶν θὰ ἀντιτείνει τὴν ἀπόλυτη ὑποταγὴ τοὺς στα προτάγματα τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Συνεπῆς μὲ τις ἀντιπαραδοσιακῆς-νεωτεριστικῆς καὶ πολιτικοκρατικῆς ιδέες ποὺ σταθερὰ προβάλλει, ἐξαίρει μὲ θαυμασμό τὸ ἱστορικὸ προηγούμενο τῆς διάλυσις τῶν Μονῶν τῆς Λευκάδος (1804) καὶ προτείνει ὡς λύσις τοῦ ζητήματος τὴν κατάργησις ὅλων τῶν κοινοβίων πλην ἐνός, στὸ ὁποῖο θὰ συγκεντρώνονταν οἱ ὀλιγάριθμοι (μόλις ἐννέα) μοναχοὶ τῶν λευκαδίτικων μοναστηριῶν, ὑπὸ τὴν ἀμεση εὐθύνη τοῦ οἰκείου Ἱερά-

52. «Τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα ἀποβλέπουν κυρίως τὴν οικονομικὴν διαχείρισιν τῶν Μονῶν εἰς τρόπον ὥστε ἐὰν περὶ τοῦ συστήματος τῆς διαχειρήσεως δέν λυθῶσιν ὑπ' ὄψιν νέα μέτρα μιὰ μεταρρυθμίσις γινομένη ἐν μέρει ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ προσκόμματα εἰς ὅλον τὸ σύστημα, ἐπομένως διὰ αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις καὶ δι' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐν ὄσῳ φαίνονται εἰς τὰ προηγούμενα πρακτικὰ 11 ὀδεύοντος γνωμοδοτεῖ ὅτι εἰς τὴν ἐνεστώσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ αἴτησις περὶ μεταρρυθμίσεως».

χη, καθώς και τη σύσταση Ιεροσπουδαστηρίου με τα εισοδήματα των υπολοίπων σε ένα ακόμη μοναστήρι⁵³. Εύγλωττα είναι και εδώ τα Πρακτικά:

Ακολουθῶς ὁ Πρόεδρος ἐξέθεσεν εἰς τό Συμβούλιον ὅτι πρὶν ἢ παραδεχθῶσι τὰ μέλη αὐτοῦ εἰς τὴν προκειμένην συζήτησιν ὅποιον-δήποτε μέτρον νά σκεφθῶσιν ἂν δέν ἦτον προτημότερον ἐπιλαμβανομένου τοῦ Συμβουλίου μιᾶς τοσοῦτον σημαντικῆς ὑποθέσεως νά ἀνατρέξῃ τὰ ἱστορικά γεγονότα τὰ ὅποια εἶναι οἱ ἀλανθαστότεροι διδάκτορ(ες) καί ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται τό Συμβούλιον ἐκτιμὸν πρεπόντως τὰ πράγματα νά ἐκφράσῃ τὴν καλλιοτέραν γνώμην καί νά δόσῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τὴν ἀκριβεστέραν καί ἐποφελεστέραν νομοθετικὴν διάταξιν ἣτις δύναται νά ἦναι ἢ πλεόν ἀποτελεσματικὴ διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κλήρου καί τὴν λαμπρότητα τῆς δι' αὐτοῦ ἐνεργουμένης Λατρείας. Καί ἐπειδὴ καί αὐτὴ ἡ Ἀνωτέρα Ἀρχὴ τοῦ Κράτους διὰ τῆς Ἐγκυκλίου αὐτῆς 10 ὀδεύοντος διακοινωθείσης εἰς τό Συμβούλιον ἤδη σκέπτεται περὶ ῥιζικῆς βελτιώσεως τοῦ Κλήρου, καί ἡ Τοπικὴ αὕτη Κυβέρνησις ὀδηγημένη ἀπὸ τας ἐμπνεύσεις καί ἀρχάς ἐκεῖνας, δύναται νά ὑποκύψῃ εἰς τὰς μέριμνάς τῆς, εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην μέτρον συνάδον μέ τὰς ὑπαγορευμένας παρ' ἐκεῖνης Ἀρχάς. Ὅθεν ἀναγινώσκει εἰς τό συμβούλιον ὅτι ἄλλοτε περὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου ἀντικειμένου ἐπροτάνθη πρό 50 ἡδὴ χρόνων παρὰ ἀνδρῶν τὰ μάλλα ἐν τῇ πατρίδι διαπρεψάντων ἐπ' ἀρετῇ καί σωφίᾳ καί οἱ ὅποιοι βεβαίως οὔτε διὰ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἔζουν, οὔτε διὰ τὰς ἐπικρατούσας τότε ἔνεκα τοῦ ἀπολιτισμοῦ καί ἀμαθείας προλήψεις δύνανται νά ἐκλυφθῶσιν ὡς ὀλήγον ζηλωταὶ περὶ τὰ θρησκευτικὰ ἢ ὡς τολμηροὶ πολὺ κατὰ τῶν προλήψεων.

Ἡ Ἐ. Γερουσία παρεδέχθη τὴν πρότασιν καί μ' ὄλον ὅτι οἱ ἐν ταῖς Μοναῖς τότε διατρίβοντες ἦσαν πολλότατοι καί ὁ κοινοβιωτικὸς καί μοναχικὸς βίος ἀνταποκρίνατο καί μέ τὴν τοῦ τότε αἰῶνος κατάστασιν παρεδέχθη τότε ἡ Τοπικὴ Κυβέρνησις καί ἐνέκρινεν ἡ Γερουσία τό μέτρον τῆς διαλύσεως τεσσάρων τῶν προτεγουσῶν Μονῶν καί τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν δημοσίαν παιδευσιν. Τά

53. Κατὰ ἀξιοπρόσεκτη ἱστορικὴ σύμπτωση, ογδόντα χρόνια ἀργότερα ὁ συνονόματος ἐγγονός του Μ. Τσαρλαμπάς (1894-1964), ὡς βουλευτὴς Ν. Πρεβέζης, ὅπου υπαγόταν τότε καὶ ἡ Λευκάδα, με το κόμμα των Φιλελευθέρων προώθησε τις ίδιες ιδέες, με ἀποτέλεσμα τὴν ἀπογύμνωσιν των Μονῶν τῆς Λευκάδας ἀπὸ κάθε περιουσιακὸ στοιχεῖο καὶ τὴν διανομὴ τῆς ἀκίνητης περιουσίας τους «ὑπὲρ ἀκτημόνων», συνακόλουθα δὲ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν ὀλοσχερὴν καταστροφὴν τους. Περί αὐτοῦ βλ. Γ. Ι. Κούρτης, *Ἡ κοινοβουλευτικὴ πορεία τῆς Πρέβεζας (1915-2005)*, Ἀθῆνα 2005, σ. 233.

ὕπο 28 ὀκτωβρίου 1804 ἐπίσημα τὰ διαλαμβάνοντα τό μέτρον τοῦτο τῆς Τοπικῆς Κυβερνήσεως τῶν ὁποίων ἀκούσατε τήν ἀνάγνωσιν καί τὰ ἀναφορικά διατάγματα περί τοῦ ἀντικειμένου τούτου τῆς τότε Ε. Γερουσίας ὑπό ἡμερομηνίαν 20 Ἰανουαρίου 1805 καί τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὰ ὁποῖα παρεδέχθησαν καί ἐνέκρινον τό μέτρον ἐκεῖνο δύναται νά γίνωσι δεκτά πολύ ἀρμοδιωτέρας κατ' αὐτήν τήν ἐποχὴν ἐν ἧ ὁ ἀριθμός τῶν μοναζόντων περιορισμένος εἰς μόνον ἐννέα ἄτομα δύναται συγκεντρωμένος εἰς μίαν μόνην Μονήν καί νά ἀφίση ἐλευθέρας τὰς προσόδους τῶν ἄλλων τὰς ὁποίας, Κύριοι, ἀφ' οὗ τὰς ἀπαλλάξωμεν ἀπό τήν ἐπιβαρύνουσαν αὐτάς διατήρησιν τῶν Μοναχῶν, δυνάμεθα νά τὰ διαθέσωμεν ἐπί ὀφελειμοτέρου καί κοινοφελεστεροῦ σκοποῦ, ἐγκαθιδρύνοντες εἰς μίαν τῶν Μονῶν ἓνα Ἱεροσπουδαστήριον. Τό μέτρον τοῦτο Κύριοι, σᾶς προτείνω καί καθυποβάλλω εἰς τὰς σκέψεις σας. Δι' αὐτοῦ θέλει ἐκλείψῃ τό ἀντικείμενον τό ἀφορόν τήν παροῦσαν προσκαλουμένην μεταρρύθμισιν, διότι μία μόνη διατηρουμένη Μονή καί εἰς αὐτήν χορηγοῦντες ἀνάλογον πρὸς τήν εὐπρεπῆ διατήρησιν τῶν Μοναζόντων καί τῆς Ἱερουργίας δαπάνην ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης συγκεντρῶντων εἰς αὐτήν πάσαν τήν φροντίδα καί διενεργῶν σύμφωνα μέ ὅτι ὁ Σαγρέδειος νόμος καί ἐπακολούθως τοῦ Ἐρίτζου διέταξαν περί τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἡμεῖς τότε ἀποφεύγωμεν πάσαν διένεξιν καί περιοριζόμενοι μόνον εἰς ἄλλας τινὰς διατάξεις ἀφορῶσας μίαν καί μόνην Μονήν, θέλει κανονίσωμεν τὰς κοσμικὰς μετ' ἐκείνης σχέσεις μηδαμῶς προσκρούοντες εἰς τὰς πνευματικὰς. Ὅθεν Κύριοι σᾶς προσκαλῶ νά συζητήσεται ἐπί τῆς προτάσεώς μου ταύτης, διά τῆς ὁποίας φαίνεται μοι ὅτι θέλει συμβιβάσωμεν πᾶν ὅτι ταυτοχρόνως χρεωστοῦμεν εἰς τήν κοινωνίαν μέ ὅτι ἐνταῦθα μᾶς ὑπαγορεύεται καί συνάδει μέ τὰς πρεσβευομένας παρά τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἀρχάς.

Ἡ πλειοψηφία τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου (Ι. Λογοθέτης, Κ. Φίλιππας καί Δ. Σούντιας⁵⁴) ἀκολούθησε τελικά τῆ μέση οδῶ. Ἀφ' ἐνός ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Δ. Βασιλοπούλου καί συνακόλουθα τὸ αἴτημα τοῦ Μητροπο-

54. Ὁ Δημήτριος Σούνδιας τοῦ Ἀγγέλου προέρχεται ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Σούντια ἢ Σούνδια, με υψηλὴ κοινωνικὴ θέση, ἤδη ἀπὸ τα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καί με πολλοὺς ἱερεῖς, μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί πολιτικούς (π.χ. ὁ Θεοδόσιος Σούντιας υπήρξε δικαστὴς στὴν επαναστατημένη Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1825 καί μέχρι τὸν θάνατο τοῦ Καποδίστρια, Βουλευτὴς στὸ Ἴονιο Κοινοβούλιο καί γαμπρὸς τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη ἀπὸ τὸν δεῦτερο γάμο τοῦ με ἀδερφή τοῦ ποιητῆ). Καί ὁ Δημ. Σούνδιας ἀνήκει στὸν πολιτικὸ περιγύρο τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη. Οἱ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τὸν Γερ. Μελά.

λίτη να διορίζει ο ίδιος τους Οικονόμους των Μονών, αφ' ετέρου όμως δεν αποδέχτηκε την πρόταση του Επάρχου Μ. Τσαρλαμπά για διατήρηση μίας μόνο από τις Μονές κ.λπ. Χωρίς να την απορρίπτει κατηγορηματικά, επιφυλάχθηκε «νά άποφανθῆ επί τῆς προτάσεως τοῦ Προέδρου όπόταν συζητήση επί ὄλου τοῦ Κανονισμοῦ».

Απουσίαζε από τη συνεδρίαση ένας Επαρχιακός Σύμβουλος, ο Πάνος Μαρίνος, ο οποίος δεν συμμετείχε στην ψηφοφορία.

Αν και τυπικά η συζήτηση είχε ολοκληρωθεί και απόφαση είχε ληφθεί ήδη, στην ίδια συνεδρίαση συνεχίστηκε η αντιπαράθεση επιχειρημάτων μεταξύ των Συμβούλων Δ. Βασιλοπούλου και Ι. Λογοθέτη και επιχειρήθηκε να αποσαφηνισθεί περισσότερο ο πραγματικός ρόλος των Οικονόμων και των λαϊκών Επιτρόπων των Μονών.

Ο Δ. Βασιλόπουλος κατέβαλε μια ύστατη προσπάθεια να καταδείξει ότι δεν υφίστατο θέμα διαχειριστικό αλλά εσωτερικής ευταξίας. Δεν μπορούσαν ως εκ τούτου να αντλούνται επιχειρήματα από την προγενέστερη νομοθεσία, αφού ο Σαγρέδειος Νόμος εμπιστευόταν τη διαχείριση των Μονών στην Εκκλησία υπό την εποπτεία και τον έλεγχο των Επιτρόπων, ενώ η νομοθεσία του Ιονίου Κράτους, και μάλιστα ο ισχύων επιχώριος Κανονισμός, ανέθετε τις πραγματικές διαχειριστικές πράξεις στους Επιτρόπους και όχι στους Οικονόμους. Οι τελευταίοι, όπως προβλεπόταν, μόνο κατόπιν εντολής των Επιτρόπων θα συνέλεγαν και θα διαφύλασσαν στις αποθήκες των Μονών τα εισοδήματα, και θα μπορούσαν να τα εκποιήσουν και να αποδώσουν στο Δημόσιο Ταμείο το προϊόν. Επίσης, εφ' όσον οι κεντρικές επιλογές της Προστασίας και οι παρατηρήσεις του επιχώριου «Αξιωματικού επί της Θρησκείας» αναφέρονταν σε εσωτερικά εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ο ευπρεπισμός των Ναών και η ευκοσμία των κληρικών και των μοναχών, θα έπρεπε να αναγνωρισθεί στον οικείο Ιεράρχη η ευχέρεια να λαμβάνει αρμοδίως τα προσήκοντα μέτρα. Τοποθετήθηκε, λοιπόν, ως εξής:

Ὁ Κυρ.ος Βασιλόπουλος μετά ταῦτα ζητήσας τόν λόγον ἐξέθεσεν

Ὅτι δέν πρόκειται νά ἐξετάσωμεν ἐπί τοῦ αἰῶνος τί ἐγένετο κατά τόν παρελθόντα αἰῶνα ἤ καί ἀκολούθως, ἀλλά ποιοι εἰσίν ἐπί τοῦ παρόντος οἱ καθεστῶτες νόμοι καί τί ἀπεφάσισεν ἐσχάτως ἡ Ἄνωτάτη Ἀρχή τοῦ Κράτους ἐπί παραπλησίου ἀντικειμένου καί τό ὁποῖον ἐγώ ἐπρότεινα νά καθιερωθῆ καί ψηφισθῆ κατά γράμμα.

Ὅτι οὐδέν ἐπιχείρημα δύναται νά ἐξαχθῆ ἐκ τοῦ Σαγρεδικοῦ νόμου καί τοῦ Ἐρίτζου διότι θεωροῦσι τήν διαχείρησιν τῶν Μονῶν διαπιστευομένην εἰς τήν Ἐκκλησίαν ἐν ᾧ ἐπί τοῦ παρόντος διαφόρως

ἔχει τό πράγμα· ἄφ' οὗ τὰ τῶν μονῶν κτήματα καί προϊόντα διαχειρίζονται ὡς εἶναι ἀναντήρητον ἀπό ἐπιτρόπους καί ὄχι ἀπό τόν κληρον ὅστις ἐξακολούθησεν τήν αὐτήν διαχείρησιν καί κατά τό 1804.

Ἐπειδή εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι ὁ ἐν μακαρία τῇ λήξει Ἀρχιερέυς Παρθένιος ὁ ἐγκαταλείψας τόν κόσμον τό 1817 διεχειρίζετο ἀείποτε τὰς τῶν μονῶν προσόδους.

Ὅτι συνεπεία τούτου οἰαδήποτε ἀξιώσις καί ἐρμηνεῖα βασιζομένη ἐπί ἐκείνων τῶν νόμων καθιερούντων διαφόρους ἀρχάς εἶναι ἔξω τοῦ προκειμένου καί εἰς ἐναντίαν συνέπειαν ὅπως ἤθελον μᾶς καθοδηγήσῃ.

Ὅτι ἄφ' οὗ τό 19. Ἄρθ. τῆς 31. τοῦ Β' Κοινοβουλίου προσκαλεῖ τόν Ἀρχιερέα εἰς ἅπαντα τὰ ἀφορόντα τήν ἐσωτερικήν τάξιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τήν ἠθικήν, τήν ἐξωτερικήν διαγωγὴν τῶν Ἱερέων, τήν τήρησιν τῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων καί ἐθῆμων ἀποκλείων μόνον τήν οἰκονομικήν διαχείρισιν ἣτις εἶναι ἀποκλειστικῶς διεπιστευμένην εἰς ἐπιτρόπους, συνέπεται ἀναγκαίως ὅτι ἄφ' οὗ δέν προσβάλλεται οὐδαμῶς ἡ διαχείρησις τῶν Ἐπιτρόπων οὔτε κατατείνει ἡ ὀνομάτις καί διαχειρίσις αὐτῶν πᾶν μέτρον ἀφορόν τόν κανονισμόν τῆς Ἐκκλησίας καί τούς Ἱερεῖς ὑπάγεται εἰς τόν Ἀρχιερέα πρέπει ἀναγκαίως νά ἀποδοθῇ εἰς τοῦτον καί ἄφ' οὗ μάλιστα καί ἡ πείρα μᾶς ἀπέδειξεν καί τό μνημονεύει καί τό ἀναφέρει ἐντόνως ὁ Θρησκευτικός Σύμβουλος μέ τό ὑπόμνημα ὄπερ ἀπεύθυνεν εἰς ἡμᾶς πρό μηνῶν.

Ὅτι ἡ παραμέλησις τῶν Μονῶν εἶναι οἰκτρά καί κατασπαράττει πᾶσαν Ὁρθόδοξον καρδίαν καί ἄφ' οὗ εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι διά μέγα διάστημα καιροῦ δέν ἐτέθη οὔτε ἐν κάρφος οὔτε ἐν ξύλον πρός καλοπισμόν τῶν ἱερῶν ναῶν μάλιστα καί αἱ κανδηλαί τῶν ἱερῶν εἰκόνων εὐρίσκονται ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἐσβεσμένοι. Ὅτι μνημονεύων τήν ἀναφοράν τοῦ ἐτέρου συναδελφοῦ μας Κυρ. Φίλιππα πράττω τοῦτο διά νά εἶπω ὅτι συμμορφοῦμαι καθ' ὄλου μέ τὰ δίκαια παρὰ πονά του, ἐπικαλούμενον θεραπείαν ὡς Σύμβουλος καί Ὁρθόδοξον τέκνο τῆς ἀμωμῆτου θρησκείας

Ὅτι ὀφείλει ἐνταυτῷ νά ἐπενθυμῆσῃ ὅτι καί ἡ Α. Ε. ὁ Λόρδ Μ. Ἀρμοστής ἐπαρτήρησεν αὐτό τοῦτο διά τοῦ διαγγέλματος αὐτοῦ εἰς τήν Ἐ. Γερουσίαν 27 Φεβρουαρίου 1850 εἰπών «ἀπό ποίαν παράδοξον ἀνομαλεία προέρχεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη προικισμένη ἀπό τήν ἔμφρονα μεγαλοδωρίαν τῶν προπατόρων σας μέ ἰδιοκτησίας πλέον παρά ἀρκετάς εἰς τήν διατήρησίν της ἀφέθη νά ἐκπέσῃ τοιούτοτρόπως;» Ἐάν ὄντως ὁμιλεῖ καί ἡ Α. Ἐξοχότης θά γίνωμεν ἡμεῖς ὑποδεέστεροι περὶ τό φρόνιμα κατά τό αἶσθημα καίτοι τέκνα τῆς Ὁρθοδόξου Θρησκείας;

Ὅτι ἂν ἡ κατάστασις τῶν Μονῶν εἶναι οἰκτρὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐσωτερικόν τῶν Μονῶν καί οὐχί τήν ἐξωτερικήν διαχείρησιν ἔπεται ὅτι ἡ πρότασίς μου εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἐξαιρέσεως, πολλῶ μᾶλλον ἐν ᾧ ἡ πρότασίς μου αὐτή εἶναι ἀντιγραφὴ τοῦ θεσπίσματος τοῦ Δημογεροντείου Ζακύνθου ἐπικυρωθέντος παρά τῆς Ἐ. Γερουσίας καί τυπωθέντος πρὸς δόξαν τῆς Ὁρθοδόξου Θρησκείας τῆς ὁποίας τὴν λαμπρότητα οὐ μόνον ὁ Κυρ. Φίλιππος ἐπίζητεῖ διὰ τῆς ἀναφορᾶς του, ἀλλὰ καί ὁ Ἀρμοστής ἐπίσης διὰ τοῦ διαγγέλματός του συσταίνει, ὅτι εἶναι ἀνακριβές τὸ λέγειν ὅτι ὁ Οἰκονόμος εἶναι διαχειριστὴς ἀφ' οὗ δυνάμει τοῦ Κανονισμοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Σεπτεμβρίου 1850 διαχειρισταὶ εἰσὶν οἱ Ἐπίτροποι, καί ἐάν διὰ συγκατάθεσιν τινῶν τῶν Ἐπιτρόπων ὁ Οἰκονόμος παραλαμβάνει τινὰ μίσθωσιν ὑπὸ εὐθύνην αὐτῶν ὡς ἤθελε τὴν παραλάβει καί οἰοσδήποτε ἄλλος διαταγῇ τῶν Ἐπιτρόπων, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οἱ Ἐπίτροποι ἔπαυσαν τοῦ νὰ εἶναι διαχειρισταὶ καί ὅτι ἀντεκατέστη ὁ Οἰκονόμος διότι καί ἡ διαχείρησις αἰετοῦ ὑπάρχει παρά τοῖς Ἐπιτρόποις καθὼς δὲν ἤθελεν ὀνομασθῆ διαχειριστὴς ἂν ὁ Ἱερεὺς ἢ ὁ δόκιμος τῆς Μονῆς ἢ οἰοσδήποτε πολίτης ἢ οἰοσδήποτε Ἱερεὺς τῆς πόλεως ἂν διεπιστεύετο εἰς αὐτόν οἰονδήποτε πρᾶγμα τῶν Μονῶν. Ὅτι ἂν ὁ Ἐ. Ἐπαρχος ὅστις διορίζει τοὺς Ἐπιτρόπους δὲν δύναται νὰ καλεσθῇ διαχειριστὴς διότι διαχειρισταὶ εἰσὶν οἱ Ἐπίτροποι καθὼς ἡ Ἐ. Γερουσία ἡ ὀνοματίζουσα τοὺς λειτουργοὺς τῆς δικαιοσύνης δὲν εἶναι δικαστὴς πολλῶ μᾶλλον δύναται νὰ καλεσθῇ διαχειριστὴς ὁ Οἰκονόμος, ὅστις πρὸς τοῦτο οὐδὲν καθήκον ἔχει ἀπὸ τὸν Κανονισμόν. Καί μόνον ἐπαγρυπνεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς οἰκογενείας τῶν μοναχῶν.

Ὅτι ἂν οἱ Ἐπίτροποι καί ὁ Λογιστὴς δυνάμει τοῦ Κανονισμοῦ διαχειρίζονται, δηλ. μισθὸν συνάξουν τὰς μισθώσεις, κλητεύουν, λαμβάνουν ἀποφάσεις, ἐνέχυρα, λαμβάνουσι χρήματα καί διευθύνονται εἰς τὸ Ταμεῖον πράγματα ὅλα ταῦτα διαχειρήσεως, πῶς δυνατόν ὁ Οἰκονόμος, ὅστις δὲν ἔχει οὐδὲν τῶν τοιούτων καθήκοντα δυνάμει τοῦ Κανονισμοῦ νὰ διακρατηθῇ διαχειριστὴς, ἀλλὰ ἂν τοῦτο πῶς θὰ ὀνοματισθῶσιν τοῦ λοιποῦ οἱ Ἐπίτροποι καί ὁ Λογιστὴς. Ὅθεν ἐπιμένει στηρίζων τὴν πρότασίν του.

Θέλοντας νὰ ἀνασκευάσει τοὺς παραπάνω ἰσχυρισμοὺς ὁ Ι. Λογοθέτης ἐπισημαίνει τὸν οὐσιαστικὸν διαχειριστικὸν ρόλον τῶν Οἰκονόμων καὶ τὴν συνακόλουθον εὐθύνην τους, παρατηρώντας

ὅτι τὸ 11^{ον} ἄρθρον τοῦ ἐν ἰσχύϊ κανονισμοῦ διατάσσει ὅτι τὰ ἀναγκαῖα ἐτήσια ἔξοδα διὰ τὴν καλλιέργειαν, διὰ τὴν διατροφήν τῶν μοναζόν-

των κ.τ.λ. θέλει πληρώνωνται υπό τοῦ Ταμείου ἐπί καταστατικῶν κ.τ.λ. Τό ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ τίθεται εἰς συνάφειαν μέ τό ἄρθ. 18^{ον} δι' οὗ διατάσσεται ὅτι διά τά ἀποτελέσματα ἀφορώμενα ἀπό τό προλεχθέν ἄρθρον 11 οἱ οἰκονόμοι ἐκτός τῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν καθηκόντων θέλουσιν εἶσθαι εἰς χρέος νά εἰδοποιουῦσι τοὺς Κυβερνήτας διότι ἤθελον νομιζῆ ἀναγκαῖον εἰς τοὺς μονάζοντας ὅτι τό αὐτό 18^{ον} ἄρθ.ον ἐπιβάλλει εἰς τοὺς οἰκονόμους τό καθήκον νά ἐπιτηρῶσιν ἀκριβῶς πρός τό συμφέρον τῶν Μονῶν ἐκ τῶν κτημάτων, μέ χρέος ἐν κατεπειγούσῃ περιπτώσει νά ἀναφέρωσιν ἀπευθείας εἰς τήν Κυβέρνησιν πᾶσαν ἐνδεχομένην ζημίαν.

Αἱ ἀπλαῖ αὗται παρατηρήσεις καταστρέφουσιν τά ὑπό τοῦ Κυρ. Βασιλοπούλου ἐκτεθέντα, διότι ἀποδεικνύουσιν τρανῶς ὅτι οἱ Οἰκονόμοι ἔχουσιν ἄμεσα καθήκοντα ἐπί τῆς διαχειρήσεως τῶν κτημάτων καί τῶν εἰσοδημάτων τῶν Μονῶν καί δέν εἶναι ἀνάγκη νά προστεθῆ ὅτι αὐτοῖ λαμβάνουσι παρά τῶν μισθωτῶν τά προϊόντα καί διατηροῦσιν ὑπό εὐθύνην των μέχρι τῆς ἐκποιήσεως των.

Ὅτι ἔχομεν πρόσφατον παράδειγμα τόν Οἰκονόμον τῆς Κόκκινης Ἐκκλησιάς ὅστις ὑπεχρέωθη νά πληρῶσῃ ποσότητα τινά σιτηρῶν ἐλλειψάντων ἐκ τῆς σιταποθήκης [...].

Τελικά, ο «Κανονισμός πρὸς διαχείρισιν τῶν Μοναστηριακῶν Κτημάτων» τῆς Λευκάδος φαίνεται νά διατηρήθηκε ἀπαράλλακτος μέχρι τὴν Ἑνωσὴν καὶ τὴν ἀφομοίωσιν τῆς νομοθεσίας τοῦ πρώην Ἰονίου Κράτους με ἐκείνη τοῦ Βασιλείου τῆς Ελλάδος, ὁπότε καὶ ἐπεκτάθηκε ρητὰ στα Ἰόνια Νησιά το θεσμικὸ πλαίσιο ποῦ διείπε τὴ διοίκηση καὶ διαχείριση τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ τῆς περιουσίας τοῦς⁵⁵.

Ἡ ἀνάθεση αὐτῶν στὴν ἀμεση εὐθύνη τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ

---

55. Με τὴ λεγόμενη «ἀφομοιωτικὴ» νομοθεσία καὶ κυρίως με τὸ Ν. ΠΝ' (12/2.2.1866) «Περὶ εἰσαγωγῆς ἐν Ἐπτανήσῳ τῆς ἐν τῷ λοιπῷ Βασιλείῳ ἰσχυροῦσης Νομοθεσίας» ἐπεκτάθηκε στα Ἰόνια Νησιά ἡ κείμενη τότε ἐλληνικὴ νομοθεσία. Βλ. τὴν ἀπὸ 6.8.1866 Ἐγκύκλιο τοῦ Ἰπουργεῖου Ἐκκλησιαστικῶν «Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις ἐφαρμογῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας», Ἀρχιμ. Σ. Γιαννόπουλος, *Συλλογὴ τῶν Ἐγκυκλίων τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος μετὰ τῶν οικείων Νόμων, Β. Διαταγμάτων, Ἰπουργικῶν Ἐγγράφων, Ὁδηγῶν κτλ. ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον*, ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 83 κ.ε.: βλ. ἀκόμη τὴν ἀπὸ 6.8.1866 Ἐγκύκλιο τοῦ ἰδίου Ἰπουργεῖου, «Περὶ τῆς ἐν Ἐπτανήσῳ ἐφαρμογῆς τοῦ Κανονισμοῦ τῶν Μοναστηρίων» καὶ τὴν ἀπὸ 9.8.1866 Ἐγκύκλιο τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ διοργανώσεως τῶν ἐν Ἐπτανήσῳ Μονῶν», Θ. Π. Δηλιγιάννης – Γ. Κ. Ζηρόπουλος, *Ἐλληνικὴ Νομοθεσία ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1875*, τ. ΣΤ', Ἀθήνα 1875, σ. 117-118.

των οικείων Ιεραρχών υπό την εποπτεία της «νόμω κρατούσης Πολιτείας» δεν ανέτρεψε, αλλά μάλλον επέτεινε την παρακμή των μοναστικών καθιδρυμάτων της Επτανήσου⁵⁶, για να απολήξει, μερικές δεκαετίες αργότερα, στην ουσιαστική και τυπική διάλυση των περισσότερων από αυτά.

---

56. Ο πάντα οξυδερκής Μαχαιράς, *Ναοί και Μοναί*, σ. 281 παρατηρεί ότι «καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ καθεστώτος ἐξηκολούθησαν βαδίζουσαι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ πρότερον ἀνηθίκου ρυθμοῦ αἱ εἰς βάρος τῶν περιοισιῶν τῶν Μονῶν διαπραττόμεναι, εἴτε ἐκ μέρους τῶν ἰθυόντων ταύτας, εἴτε ἐκ μέρους τρίτων, καταχρήσεις, εἰς ἃς μάλιστα εἶχε προστεθῆ καὶ τὸ ἄτοπον τῆς κατὰ τρόπον σκανδαλώδη ἀναμίξεως τῶν Ἡγουμένων τῶν Μονῶν εἰς τὰ τῆς μικροπολιτικῆς τοῦ τόπου».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κανονισμὸς

πρὸς διαχείρισιν τῶν Μοναστηριακῶν Κτημάτων παρουσιασθεῖς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου παρὰ τοῦ Ὑπάρχου Λευκάδος τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας μετὰ τινων τροποποιήσεων.

- Ἄρθ. 1. Ἡ Διαχείρισις τῶν κτημάτων ἐκάστου Μοναστηρίου μὴ καταργημένου θέλει διαπιστεῦσθαι εἰς τρεῖς Ἐπιτρόπους, ἐκλεχθησομένους παρὰ τῆς Γερουσίας ἐπὶ διπλοῦ καταλόγου προταθέντος παρὰ τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου καὶ περιέχοντος ὑποκείμενα πασιδῆλου ἰκανότητος καὶ χρηστότητος.
- » 2. Οἱ ὡς ἀνωτέρω Ἐπίτροποι θέλουν ἦσθαι ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ Δημογέροντος ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ ἀμέσου ἐπιθεωρήσεως ὄλου τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου. Θέλουν ἐξακολουθῆ εἰς τὸ ὑπουργημά των διὰ δύο ἔτη, καὶ παρελθούσης τῆς τοιαύτης προθεσμίας θέλουν διορίζεσθαι ἄλλοι ἀντ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ προηγουμένου ἄρθρου.
- » 3. Ἐκτὸς τῶν διατάξεων τοῦ προηγουμένου ἄρθρου τὸ Ἐπιχώριον Συμβούλιον, ὅτι ἤθελε κρίνει ἀρμόδιον διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν Μοναστηρίων δύναται νὰ προτείνῃ τὴν ἐπίκρισιν ὄλων ἢ μέρος τῶν προτέρων ἐπιτρόπων, πρέπει ὅμως ἐν καιρῷ νὰ καθυποβάλλῃ εἰς τὴν Γερουσίαν ἀναφοράν, ἐκδηλοῦσαν τὰ αἴτια τὰ ὅποια κατέστησαν τὸ Συμβούλιον εἰς τοῦτο, καὶ ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Γερουσίας θέλουν ἐννοῆσθαι Ἐπίτροποι ὅλοι ἢ μέρος.
- » 4. Συμβάσης ἀντικαταστάσεως τῶν Ἐπιτρόπων, οἱ παύσαντες ὀφείλωσι ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς νὰ δόσωσιν εἰς τοὺς νέους τὸν Σχετικὸν λογαριασμόν τῆς διαχειρίσεώς των καὶ νὰ ἐγχειρίσωσι τὸ ὅσον ἀνήκει εἰς ἕκαστον Μοναστήριον κατὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους λαμβάνων καὶ τὰς σχετικὰς παραλαβὰς.
- » 5. Ἐκτὸς τῶν μνησθέντων ἐπιτρόπων, θέλει ἦσθαι εἷς λογιστὴς πρὸς ὃν θέλει διαπιστωθεῖ ἡ πρακτωρία (agenzia) τὸ λογιστικὸν ὄλων τῶν Μοναστηρίων ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν σχετικῶν Ἐπιτρόπων.
- » 6. Ὁ μνησθεὶς λογιστὴς θέλει ἐκλέγεσθαι παρὰ τῆς Γερουσίας ἐπὶ διπλῷ καταλόγῳ καθυποβληθησομένῳ παρὰ τοῦ Ὑπάρχου καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναδεχθῆ τὰ χρέη του, πρὶν ἢ παρέξῃ ἀξιόχρεον ἐγγύησιν διὰ τὴν ποσότητα Δηστίλων χιλίων καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων.

- » 7. Ὁ παρὰ τῶν προηγουμένων ἄρθρων διαλαμβανόμενος λογιστὴς θέλει ἐξακολουθεῖ ἐν ὑπουργήματι διὰ τέσσαρα ἔτη καὶ θέλει ἀπολαμβάνει μνησιαῖον τὸν μισθὸν τοῦ ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιον κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐσόδου τῶν Μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων, κατ' ἀναλογίαν τῶν κτημάτων ἐκάστου, καὶ κατὰ τὸ μέτρον ὅπου θέλει ὀρισθῆ παρὰ τοῦ Ὑπάρχου ἐν καιρῷ τῆς ὀνοματίσεως, τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας.
- » 8^{ov}. Τὰ εἰσοδήματα τῶν Μοναστηρίων θέλει εἰσπράττεσθαι παρὰ τοῦ λογιστοῦ.
- » 9^{ov}. Οἱ μνησθέντες ἐπίτροποι ὄντες ἀπλοὶ διαχειρισταὶ δὲν δύνανται ἐντελῶς νὰ ἀποξενώσωσι ἢ δι' οἰονδήποτε λόγον διαθέσωσι τὰ μνησθέντα κτήματα ἄνευ προηγουμένης συγκατανεύσεως τοῦ Ἐπιχορίου Συμβουλίου, ὅμως ὀφείλουσι νὰ καθυποβάλλουσι δικαιολογημένως ἀναφορὰν διὰ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς Γερουσίας.
- » 10^{ov}. Οἱ ἐπίτροποι τῶν Μοναστηρίων δὲν δύνανται νὰ κάμουν οὐδὲν ἔκτακτον ἔξοδον, ἢ νεωτερισμὸν, ὁποιασδήποτε φύσεως ἐκ τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῶν Μοναστηρίων, ἄνευ προηγουμένης συγκατανεύσεως τοῦ Ἐπιχορίου Συμβουλίου, πρὸς ὃ θέλει ἀναφέρωσι τὰς ἀνάγκας τόσον ἐπὶ τῆς μιᾶς, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης περιστάσεως.
- » 11^{ov}. Τὰ τακτικὰ ἐτήσια ἔξοδα διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων καὶ ἐν γένει τὰ περὶ τὴν διαχείρισιν, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν τῶν Μοναχῶν καὶ τὰ πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν ἐν τοῖς μνησθῆσι Μοναστηρίοις Ἐκκλησιῶν θέλουσι πληρῶνεσθαι παρὰ τοῦ τοπικοῦ Ἐπιχορίου Συμβουλίου ἀπὸ τὰ κεφάλαια τῶν Μοναστηρίων ἐπὶ σημειώσει τὴν ὁποῖαν θέλει πέμψωσι πρὸς αὐτὸν οἱ ἐπίτροποι ὑπογεγραμμένην παρ' αὐτῶν καὶ τοῦ λογιστοῦ, καταστρωμένοι παρὰ τοῦ αὐτοῦ εἰς ἐπίτηδες βιβλίον, θεωρημένα παρὰ τοῦ Δημογέροντος ἐπὶ τῆς Ἐπιχορίας καὶ ἐπιθεωρημένην παρὰ τοῦ Ὑπάρχου. Αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημείωσιν, ἦτις μέλλει νὰ πεμφθῆ πρὸς τὸν τοπικὸν Ἐπιχοροφύλακα, θέλουσι εἶσθαι ἐφαρμοσίμοι καὶ ἐπὶ τῶν παρὰ τοῦ Ἐπιχορίου Συμβουλίου ἐπιδοκιμαζομένων ἔξοδων κατὰ τὸ 10. ἄρθρον.
- » 12^{ov}. Τὰ προϊόντα τῶν Μοναστηρίων θέλουσι διατηρῆσθαι εἰς τόπον ἐπὶ τοῦτου διωρισμένον ἀπὸ τοὺς σχετικὸς Ἐπιτρόπους, ἀφοῦ δοθῆ εἶδησις τοῦ Δημογέροντος ἐπὶ τῆς Ἐπιχορίας καὶ ἐν καιρῷ δέοντι θέλουσι τίθεσθαι εἰς δημοπρασίαν, ἦτις θέλει ἐκτελεθῆ παρὰ ἐνὸς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ σχετικοῦ Μοναστηρίου πρὸς πώλησιν, καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι ἀπελευθερῶνεσθαι εἰς τὸν πλειοδότην.

- » 13^{ον}. Τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων ἐξαγόμενον καὶ πᾶν ἔσοδον τῶν Μοναστηρίων θέλει πέμπεται κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ λογιστοῦ, ὅστις θέλει ἦσθαι ὁ ἄμεσος ταμίας, εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον ἀπ' ὅπου θέλει λαμβάνει σημειώσιν περιλαβῆς.
- » 14^{ον}. Ὁ θησαυροφύλαξ θέλει ἔχει ἐπὶ τούτῳ βιβλίον πρὸς κατάστροσιν τῶν πεμπομένων ἐσόδων, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰς πληρωμὰς ὅπου θέλει κάμη διὰ λογαριασμὸν ἐκάστου Μοναστηρίου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.
- » 15^{ον}. Θέλει ἔχει χρέος ὁ λογιστὴς νὰ κρατῆ χωριστὸν καὶ ἀκριβὲς βιβλίον τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐκάστου Μοναστηρίου μετὰ πάσης ἀναγκαίας λεπτομερείας ἠριθμημένον καὶ θεωρημένον εἰς ἐκάστην σελίδα παρὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Κυβερνήσεως.
- Ὁ λογιστὴς θέλει σχηματίζῃ κατὰ τριμηνίας ἕνα πῖνακα δεικνύοντα τὸ ἔσοδον καὶ ἔξοδον ἐκάστου Μοναστηρίου, καὶ τὸν καθυποβάλλῃ πρὸς τὸ Ἐπιχώριον Συμβούλιον εἰς τὴν ῥηθείσαν προθεσίαν, ἵνα ἐν καιρῷ δυνηθῇ νὰ τὸν θεωρήσῃ.
- » 16^{ον}. Ἐκ τοῦ μνησθέντος Πίνακος ὁ λογιστὴς κατ' ἔτος θέλει σχηματίζει ἕνα ἄλλον Πίνακα τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐκάστου Μοναστηρίου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιοῦτου Πίνακος ὑπογεγραμμένου καὶ παρὰ τῶν Ἐπιτρόπων, θέλει δίδωσι τοὺς λογαριασμοὺς των εἰς τὸν Δημογέροντα ἐπὶ τῆς Θρησκείας, ὅστις θέλει τοὺς καθυποβάλλει εἰς τὸ Ἐπιχώριον Συμβούλιον δι' ἐπίτηδες ἀναφορᾶς καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ διάσκεψιν τοῦ Συμβουλίου θέλει καθυποβάλλῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ μνησθεὶς λογιστὴς θέλει πέμψει ἐπίσημον ἀντίγραφον τοῦ μνησθέντος Πίνακος πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀναθεωρητὴν τοῦ λογαριασμοῦ διὰ πάσης ἐξετάσεως.
- » 17^{ον}. Εἰς ἕκαστον Μοναστήριον θέλει ἦσθαι εἷς Οἰκονόμος Διωρισμένος παρὰ τοῦ Ὑπάρχου τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Γερουσίας, ὅστις θέλει Ἱερουργῆ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σχετικοῦ Μοναστηρίου, ἂν ὅμως τοῦτο δὲν ἤθελε συμβιβασθῆ τότε οἱ ἐπίτροποι τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ Ἐπιχωρίου Συμβουλίου θέλει διωρίζωσι ἕνα Ἱερέα πρὸς καιρὸν.
- » 18. Οἱ μνησθέντες οἰκονόμοι δὲν θέλει φροντίζωσι δι' ἄλλο πάρεξ τῆς καταστάσεως τῶν Μοναχῶν καὶ νὰ γνωστοποιούσι τοὺς ἐπιτρόπους ὅτι κρίνωσι ἀναγκαῖον δι' αὐτούς, διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἀφορώμενον παρὰ τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.
- Θέλει φροντίζωσι ἐπίσης οἱ μνησθέντες οἰκονόμοι διὰ τὴν εὐπρέπειαν καὶ κοσμιότητα τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ διὰ τὴν πρέπουσαν ἐν αὐτοῖς Ἱερουργίαν. Ἐκτὸς τῶν διατάξεων τοῦ Πρώτου μέρους τούτου τοῦ ἄρθρου οἱ οἰκονόμοι θέλουσι ἦσθαι εἰς χρέος νὰ

- ἐπαγρυπνῶσι προσεκτικῶς ἐπὶ τῶν κτημάτων τῶν Μοναστηρίων καὶ νὰ ἀναφέρωσι χρείας τυχούσης κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Ἐπαρχον κάθε ἐνδεχομένην ζημίαν, ἵνα ἐν καιρῷ προφθάσωσιν αὐτάς.*
- » 19. *Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν οἱ οἰκονόμοι θέλει ἔχωσιν ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς σχετικοὺς ἐπιτρόπους, οὗτος δὲ μὲ τὸ Ἐπιχ. Συμβούλιον.*
- » 20. *Θέλει εἶσθαι χρέος τοῦ λογιστοῦ νὰ συμβοηθῇ τὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, τὴν ὁποίαν ἀφορᾷ ἡ Πράξις ὑπ' ἀριθ. 74 τῆς I. Βουλῆς τὰς 10 Μαΐου 1827 καὶ τὸ Ψήφισμα τῆς Γερουσίας 27. Φεβρουαρίου 1850 πρὸς τὸ(ν) σχηματισμὸν ὅσον τάχιστα (ἀφοῦ οὗτοι φερθῶσιν ἐπὶ τόπον ἔχοντα ὑπ' ὄψιν τὰς πληροφορίας ὅπου θέλει τοὺς δοθῶσιν ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους) τοῦ Πίνακος τῶν κτημάτων ἐκάστου Μοναστηρίου κινητῶν καὶ ἀκινήτων. Περιγράφων, μὲ τὴν ἔγγιστα ἀκριβείαν τὴν ἕκτασιν καὶ τὰ σύνορα τῶν ἀκινήτων. Προσέτι δὲ τὸν σχηματισμὸν ἐνὸς πίνακος τῶν πιστωμάτων ἐκάστου Μοναστηρίου καὶ τῶν χρεώστων κεκυρωμένων ἀμφοτέρων τῶν Πινάκων παρὰ τῶν ἐπιτρόπων, θέλει πέμπωνται ἀντίγραφον πρὸς τὸ Ἐπιχώριον Συμβούλιον.*

Μεταβατικαὶ Διατάξεις

Μόλις τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ὁ παρὼν Κανονισμὸς καὶ διωρισθῶσιν οἱ Ἐπιτροποὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρόντος, οἱ παύοντες θέλει δίδωσιν εἰς τοὺς νέους τὸν ὀφειλόμενον λογαριασμὸν εἰς προθεσμίᾳ ἐνὸς μηνός, ἀφ' ἧς ἡμέρας τοῖς γνωστοποιηθῇ ὁ διορισμὸς τῶν τελευταίων ὑπὸ ποι-νὴν ἐλλείψει κατὰ τὸν νόμον.

Ἁγία Μαύρα τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1850
Κυρωμένου ὑπὸ τὴν Γερουσίαν τὴν 1. Ὀκτωβρίου 1850
(Σ) Δημήτριος Κονιδάρης
Ἐπαρχος

(Σ) Ἰ. Καλκάνης
Ἐξαπορρόγητων